

לתולדות גדולי ישראל!

ס א ת

פ. ה. וועטשטיין (קראקא).

א) מדר"ם מלובלין כותב על אביו זקנו הג"ם אשר, בן דורו של הג"ם יעקב פולק, בדברים האלה: „וכן מצאתי בדברי אביו זקני המקובל האחרון החסיד מו"ה אשר ז"ל, אשר הוא היה אב"ד בעיר ואם בישראל קהל קראקא כדור שלפנינו וחבר ספר אחד קדוש על סודות התפלה והברכות ונקרא עסק הבכא, ומתוך קדושתו לא הביאו לבית הדפוס" (שאלות ותשובות מהר"ם מלובלין סימן פ"ג). מדר"ם האלה צראה כי הג"ם אשר, אביו זקנו של מהר"ם מלובלין היה אב"ד בעיר קראקא. ואולם אין הדבר כן. וזה אנו רואים משני מאורעות חשובים בנוגע לקורות היהודים והרבנות בקראקא בשנת רע"ט: א) ביום 25 מאי שנת 1619 יצא דבר מלכות מלפני המלך זיגמונד הראשון לאמר: „לרגלי המחלוקה שפרצה בקהלת ישראל בעיר הבירה קראקא, כי ישנם כאלה החפצים שרק רב אחד ישב על כסא הרבנות, וישנם כאלה החפצים למנות שני רבנים, ועל כן מציעים הננו לפניכם למנות שני רבנים את פרץ שהיה כבר רב זה שלש שנים; ואלה שאינם חפצים בהרב הזה ימנו להם לרב את אשר, חתנה של רחל, כאשר הציעו לכנינו היהודים בעצמם, והרשות לכל יהודי להיות נשמע לאחר משני הרבנים. ושניהם ישהמשו בכתר הרבנות וכני הקהלה מחויבים להכנע לפניכם והסמרה את פיהם אחת דתו להביא טאה טרק לגנזי הטלובה" (בירשרסקי בואסמחאד שנת 1898 חוברת סיפטמבר ובתרגום עברי משפ"ד בדברי ימי ישראל חלק שביעי צד 316). ב) ביום הראשון לחדש נובמבר שנת 1619 פרצה טריבה בקראקא בין אנשי העדה הפולנית ובין אנשי העדה הכיהמית, למי משהי הקהלות זכות בית הכנסת הישן דפה, ויגישו את עצמותיהם לפני המלך הנ"ל ויוציא משפט, כי לבני העדה הפולנית, אשר הרב אשר, חתן רחל, עומד בראשם, משפט הכבורה, ואכור לבני העדה הכיהמית, אשר הרב פריץ עומד בראשם¹.

(*) והם ר' אשר אביו זקנו של מהר"ם מלובלין, ר' יעקב פולק, ר' טשה פישל הרופא, כהרשיל, ר' שמואל מיהם, ר' מאיר טטרופה, ר' ישעיה הדרשן, ר' שמואל ר' חיים ישעיהים, הקדושים ר' טשה ור' יהודה בני ר' יחאל, ר' יצחק ובנו ר' מאנוש חיות, בעל השליה ובנו ר' שבתו בעל ווי העטורים, ר' שלום שכנא ובנו ר' ישראל מלובלין, ר' שאול וואל, ר' אברהם שרענציל, ר' סלק כ"ץ בעל הס"ע, ר' מנחם ציון נכאי בעל נחמות ציון, ר' דוד גנו בעל צמח דוד, ר' ולמן רונקל, ר' יצחק איילנברג הדרשן, ר' חיים בוכנר בעל אור חדש, ר' גבריאל דאבר"ק ג"ש והמדינה, ר' נתן טהילדסהיים. ולהולדות המשפחות המיוחסות: לוריא, בארדויש, קצינלינבוגין, רפאפורט, קראשניק, וואל, שור, יאליש, חיר, קייקיש, קראכמאל, פריפסל, בוכנר, צנרליש וכאלה חרשות ונצורות עם סקורות נאמנים.

1) הג"ם ר' טיבל ר' יוזס מקראקא טביא בחבורו ברכת. הטיס (דף מ"ו ע"א ערך צפרה).

להפלל בבית הכנסת בלי רשות הרב אשר, חתן רחל, אחרי כי נודע הדבר על פי ערים נאמנים, כי בני הקהלה הפולנית הקימו מכספם את הבית ויתקנו אותו מרי פעם בפעם, כשרם היתה הקהלה הביהמית בקראקא¹). הרי אנו רואים בעליל מכל האמור, כי שני רבנים שוים במדרגת משמרתם, עמדו בראש היהודים בקראקא בימים ההם, אחד בראש הקהלה הפולנית ואחד בראש הקהלה הביהמית, וכמו ר' פריץ בן ר' אשר, אביו וקנו של מהר"ם מלובלין, לא שמשו מעולם בתור אב"ד בקראקא, אלא רק בתור רב בלבד, כי משמרת האב"ד, רב הכולל, שרם היתה נוהגת בכלל בימיו של הג"מ אשר, והאב"ד הראשון בקראקא היה הרב והרופא ר' משה פישל, שנתמנה בשנת 1641 (ביום 12 דיצמבר) ביתר עם ר' שכנא מלובלין הנודע (מאת המלך זיגמונד הראשון), לרבנים כוללים על כל פולין קטן²). ומה שמהר"ם מלובלין קורא את אביו וקנו ר' אשר בשם אב"ד בקראקא, הוא רק תואר הכבוד והפלטת

את הרב ר' פריץ, רב העדה הביהמית, וז"ל: "מצאתי מהר"ז פולק שלח גם אחר לקהלת פראג ואם צפודה נכתב בנט צפודה מלא בויו, אף על פי שצפודה כתיב חסר ויוו בתורה, ומהר"ד פריץ היה מסר הגם על ידי אותו שליח, ולמדים אנו מזה, כי ר' יעקב פולק, בעל החילוקים ורבו של ר' שכנא מלובלין, היח חד מבי דייר של הרב פריץ, היינו של רב העדה הביהמית.

Metr. Kor. T. 34, f. 170 (1)

(2) יד דרבנים הכוללים היתה תקיפה מאד בעניני כל הקהלות של פולין קטן, ולמשל, לא היה יכול שום רב לסדר, בלי רשותם, קידושין או גט, ושום עדה – לקבל עליה רב או ריון, וכל יושביתה היהודים נחשו להם מם מדי שנה בשנה, כמו שהיה הדבר נוהג גם בפולין גדול וכי יושביה היהודים נתנו מם שנתי לרבניהם הכוללים), והרבנים עשו בהם כטוב בעיניהם. ע"י Schorr, Organizacya Żydów w Polsce, p. 12—13. בשנת 1623 פטר המלך זיגמונד הראשון את הרופא משה פישל, עקב הצמיגותו בחכמת הרפואה, בהשתדלות הארכי-הגמון מפוזנא מכל דמסים הדיריים (איבליצ'ען שטייערן), שהיו מוטלים על כל בני ישראל, חוסי שבטו, לשלם לו שנה בשנה. ובשנת 1632 מנה אותו לרב העדה הפולנית בקראקא כמות עליה רבה הג"מ אשר, חתן רחל, אביו וקנו של מהר"ם מלובלין, ובשנת 1637 שחרר אותו ואת אשתו הרבנית מרת אסתר ואת אמו מרת תוד שהיו להן מהלכים כחצר המלכה בוינא, משובעת דרכוש, אשר היהודים בקראקא, הן איש והן אשה, היו מחויבים או להשבע כמה עולה רכושם ולשלם לפי מכסת הונם וערכו ממים וארנוניות לגנוי המלוכה, ע"י Kraushar, Hist. Żydów w Pol. II p. 163; Bersohn, Tobiasz Kohn, p. 44—46. פרידברג כותב בלוחות זכרון צד 11 ס"י ז': "ובשנת רפ"ג כבר השתדל עבורו (עבור הרב פישל) הכהן הגדול מפוזנא (ערצבישאף) ויתן לו המלך זיגמונד מכתב מיוחד לפטור את היהודים דתוסים תחת ממשלתו מכל תשלומי המסים, אשר להם לשלם שנה בשנה". וזה שקר גמור הוא. הן לא, את היהודים תחת ממשלתו פטר המלך מפטור ממים, אלא רק את היהודים הרופא משה פישל בלבד, ולא, מכל תשלומי המסים, אלא רק ממים הדיריים המגיעים לו שנה בשנה מכל איש יהודי ולא ממים הבלתי מצויים, כגון בשעת חירום וכדומה. פרידברג לא קרא את הדבר במקורו הראשון והיינו בספר טוביה כהן מאת בערסאהן הנ"ל, אלא בספר עיר הצדק, שמחברו ה"י צונץ לקחו משה (בספר טוביה כהן) ויעתיקו לחבורו בהערותיו עמוד 17, וכן נראה מלשונו של פרידברג הלקוחה ממש מלה במלה מלשונו של ה"י צונץ הכותב שם (בהערות עיר הצדק כאמור עמוד 17) בות הלשון: "ובשנת רפ"ג השתדל עבורו הכהן הגדול מפוזנא (ערצבישאף), ויתן לו המלך זיגמונד מכתב תהלת ורשיון מיוחד לפטור מכל תשלומי המסים, אשר על כל היהודים תחת ממשלתו לשלם שנה בשנה". ופרידברג שאינו בקי במיב הענין, שהוא הן עליו, מעה בדברי צונץ ורמה, כי המלך פטר את כל היהודים חוסי שבטו, מכל תשלומי המסים, אשר עליהם לתת לו מדי שנה בשנה, וזה טעות רמזת, הטבעצת ועולה כאלית, שלא תעלה על שום לב של בר דעת, לחשוב דבר מגומם ומתמיה כזה, כי המלך יפטור את כל יושבי ממלכתו ומה גם את היהודים מכל המסים, אשר מהם מנה למסורות וקיום כל ארץ וכל ממלכה בתבל.

ופושעים בי סומכין ובוסחין על גבורת הזקן ובנו הנאון (על גבורת ר' שכנא ובנו ר' ישראל מלובלין)... ואף גם בהיותי בארץ אויבי וכפוי תחת ידם לא מאם ונעל ה' להפך כריתו אתי והרבה גבולי בתלמידים הנונים מכל קצוי ארץ". ועל הדברים האלה יעיר החכם שפי' בדברי ימי ישראל חלק שביעי צד 340 הערה 6, כי מהרש"ל יבון בדבריו: "בארץ אויבי וכפוי תחת ידם", למלכות פולין ששם חשבוהו לאיש ליטאי. כי בנודע, היה מהרש"ל תופס ישיבה שנים רבות בעיר אוסטרהא אשר בוואלין, ומדינת וואלין נחשבה אז לליטא. ואולם זה אינו נכון, והמעם אינו מעם מספיק משתי תשובות בדבר: אחת, כי הנוכו וגדולו, התפתחותו והשתלמותו של מהרש"ל היתה בפולין גדול והיינו אצל אביראמו הנ"מ יצחק קלויבר בפונגא (עי' שאלות ותשובות מהרש"ל סימן י"ב וס"ד), ורוב ימיו הרביץ הורה בפולין ולא בליטא, ולא בא לאסטרהא אלא בהגיעו לשנת הארבעים, ושנית: "וכפוי תחת ידם" מה תהא עליה? מה לי הכא ומה לי התם? ונראה יותר, כי דברי מהרש"ל מוסבים כלם על ר' שכנא ובנו ר' ישראל, אשר היתה מרותם (בהיות ר' שכנא רב הכולל על כל פולין קמן ממעם המלך, כמו שהבאתי למעלה בסימן א') עמד מהרש"ל בשבתו בפולין קמן ומה גם בלובלין, עיר מושבו של ר' שכנא, אשר מצורתו היתה פרושה עליה ועל כל קהלות המדינה, ותלמידים היו מורדים ופושעים במהרש"ל וסומכים ובוסחים על כחו וגבורתו של אותו הזקן והתקיף הגדול ר' שכנא, אשר כלי רשותו לא היתה יכולה שום ערה לקבל עליה רב או דין, וכל הקהלות, הרבנים וראשי הישיבות סרו למשמעתו והיו כפופים וזקוקים לו, מה שלא היה הדבר כן, בשבת מהרש"ל באוסטרהא.

ועל תולדות משפחת מהרש"ל יש להוסיף: (א) ר' יחיאל ב"ר ישראל איסרל לוריא, שמת ו' אב שנ"ב; (ב) מרת דבורה ב"ר איסרל לוריא הנ"ל, אשתו של ר' משה עורש, שנפטרה יום כ' סיון שע"ג; (ג) ור' דוד ב"ר יחיאל לוריא הנ"ל, שהלך לעולמו כ"ב טבת שנת ת"ז.

(ד) ר' יהושע ב"ר משה יצחק, שחתום ראשון לר' יעקב ב"ר בנימן ולר' מנחם ב"ר עזריאל, דיני קראקא, משנת שי"ט (עיין שאלות ותשובות מהרש"ל סימן כ"א), נפטר פה בשנת של"ד בערך 4) והניח אחריו שלשה בנים גדולי תורה, והם: (א) ר' יוסף, שמת בחיי אביו בשנת שכ"ה או שכ"ו; (ב) ר' אהרן אברהם, שנפטר בשנת

(1) "ונשמת מהר"ר יחיאל בן תהר ישראל איסרל לוריא יום ה' ו' ימים בחדש אב ה'ר"י (שנת שנ"ב במובח מהזכרות אחרות שלפניו ולאחריו בדף ס"ז ע"ב של פנקס החברה קדישא בקראקא).

(2) "ונשמת מ' דבורה בת הר"ר איסרל לוריא ז"ל אשת כמ' רשה עורש יום א' כ' סיון שע"ג" (שם דף ס"ז ע"ב).

(3) "ונשמת כמ' דוד בן מהר"ר יחיאל לוריא ז"ל ביום א' ב"ך טבת תח"ל" (שם דף קט"ו ע"א). בפנקס הקהל דפה מובא מיום י' כסלו ת"ה: "דנעלה בהר"ר גרשון יצ"ץ בחמנוח הרב כמהר"ר ישראל איסרל ז"ל" (עי' מאמרי דברים עתיקים בהחוקר ת"ב סימן ב'). ואולי הרב ישראל איסרל הוא רבי ישראל איסרל לוריא הנ"ל.

(4) "ונשמת מהר"ר יהושע בר משה יצחק ז"ל" (פנקס החברה קדישא דף ל"ז ע"א). (5) "יובור אלהים רבי יוסף בר מהר"ר יהושע שליט' בשכר זה חנעב"ה עם אי"ו ועם שרר"ל ועם שאר צדיקים וצדקניות שבגן ערן וגאמר אמנ" (שם דף כ"ז ע"ב).

השבה בעלמא. ומוצאים אנו כיוצא בזה גם אצל הנ"מ יוסף כהן צדק בעל שארית יוסף ואצל הנ"מ אליעזר אשכנזי בעל מעשי ר', שנזכרו שניהם בשם אב"ד, הראשון במצבה שלו ומתלמידו בעל מחזיק כדק והאחרון מבעל חדושי פני יהושע ומבעל סדר הרדורה (עי' ראש אפרים לד"ו מרגליות הלכות מרפות סי' ל"ו ס"ק קי"ג והסכמת בעל פני יהושע על הספר יוסף לקח), ושניהם לא היו מעולם אב"ד בקראקא, בעל שארית יוסף ישב פה רק בחור ר"מ (עי' כלילת יופי חלק א' דף ר' ע"א וע"ב ורף ו' ע"א) ובעל מעשי ר'—רק בתור איש פרטי (1).

פרידברג יאמר בספרו לוחות זכרון צד 11 סי' ז', כי "הרב אשר אוה לתת לבנו לאשה בת הרב משה ראסקאוויטש מבריסק, והמלך זינמונד הפך ברית החתון מפני טעם כמס"י. ולא ידע פרידברג מה הוא שח. לא הרב אשר חפץ לתת לבנו לאשה בת הרב משה ראסקאוויטש, אלא הרב משה ראסקאוויטש הוא רצה (בשנת שע"ד) להשיא בתו לבן איזה רב (שלא נודע בשמו) מקראקא, והמלך זינמונד הפך ברית החתון לא מפני טעם כמס"י, אלא מטעם מפורש, מפני שנמשך על הרב מקראקא קו חשד ואשמה בענין טדיני ונשלח ביד פשעו מארץ פולין. וכן מוכח מתעודה הקדומה משנת רע"ד, שמכילה הד"ר הרכבי בהעתון, ויוצאסחאד"ר חוב"א' שנת 1884 ומשם—פיינשטיין בספרו עיר תהלה צד 21–20 סי' ב'. ואיך אפשר איפוא הדבר, כי הרב מקראקא שנשלח ביד פשעו מארץ פולין והרב מבריסק חפץ להתחתן עמו בשנת רע"ד, הוא אותו הרב אשר, שלא יצא מעולם מקראקא ושם מנוחתו כבור, כמו שכתוב בהקדמת נינו ונכדו, בנו של מהר"ם מלובלין, לספר השו"ת של זה האחרון: "ועוד מצאתי און לי באמתחתי ומתוך הכתבים והמה בכתובים ספר קבלה שחבר זקני מוהר"ר אשר בזמן שתפס ישיבה בק"ק קראקא, ושם קבור הוא עד היום הזה, ינוח על משכבו בשלום" (הקדמת שו"ת מהר"ם מלובלין). וכן לא נכון הוא מה שכותב הרב יוסף לעווינשטיין בספרו דור ודור ודורשיו צד סי' שפ"א, כי הנ"מ אשר, זקנו של מהר"ם מלובלין נפטר בשנת רצ"ט, כי כבר בשנת רצ"ב, אנו רואים את הרופא ר' משה פישל ממלא מקומו אחרי מותו בתור רב העדה הפולנית בקראקא (עי' עמוד שלפני זה הערה 2).

(ב) על דבר ר' יעקב פולק בעל החילוקים, רבו של ר' שכנא מלובלין ור"מ לפניו בפראג ואחר כך בקראקא ולא להיפך (כמו שהוכחתי במאמרי "רבי יעקב פולק ולמוד החלוקים" בהשלח כרך ה' צד 43–686), יש להוסיף, כי היה לו בן ושמו משה ולבנו משה בת ושמה אסתר, שהיתה אשת הרופא ר' שלום ונפטרה בקראקא ו' סיון שני"ה, כמו שכתוב בפנקס החברה קדישא דפה דף ג' ע"א: "ונשמת מרת אסתר בת משה בנו של ר' יאקב פולק אשת שלו' דאקמר יו' ב' ביום טוב שני של שבועות ו' סיון שני"ה וגקברה ביום ג' ח' סיון". שם בפנקס דף צ"ט ע"ב אנו קוראים: "ונשמת כמר שלום בן הר"ר אליעזר רופא יום ה' ג' אייר שצ"ו". ואולי היה אורו ר' שלום רופא, בעלה של מרת אסתר הנ"ל, שמתה בארבעים שנה ויותר קודם לפטירתו.

(ג) מהרש"ל כותב בתשובותיו סוף סימן י"א כדברים האלה: "תלמידים המורדים.

(1) זה אנו רואים ממנו שלא נזכרה אשתו של הנ"מ אליעזר אשכנזי בעל מעשי ר', לא במצבה שלח ולא בפנקס החברה קדישא דף מ"ט ע"א בשם "הרכנית". עי' מאמרי במכת"ע של ר"ד בראנן כרך 46 צד 174.

בקראקא צד 12 סימן י"א, שהיה חותנו של הג"מ יוסף שמואל אב"ד ור"מ בפפר"מ, המכונה על שם חותנו ר' שמואל ר' חיים ישעיהם (עיין כלילת יופי ח"ב דף קמ"ד ע"ב), ונפטרה אשהו מרת רוחמה ב"ד נתן מלייפניק, ט"ז טבת, ובהו מרת מינדל—א' דר"ח טבת ת"ט 1; ב) בנו השני ר' יהודה ל"ב, שבתו מרת מלכה מתה כ"ב חמוז שנת ה"י 2; ג) בתו מרת יכנפ (כשמה של אם אביה הרבנית הנ"ל), אשת ר' חיים מענדלש, שנאספה בחיי אביה כ' שבט שע"א 3. וזהו נוסח מצבתו של ר' ישעיה הררשן ובתו מרת יכנפ, אשר אבן אחת לשניהם:

.....
כצבי וארי...	עמרת בעלה
וכנמרא: דרשן	יניע כפה א
וסופר משנה	אכלה והאכילה
הנאון מהר"ד	מרת יכנפ בה
ישעיה כמהר"ד	מהר"ד ישעיה
מאיר ז"ל יום	דרשן וסופר
א' ר' שבט ויגוע	דמהא וצ"ל
זקן ושבע ימים	... תנצב"ה.
שבת (שב"ע 4) ליצירה 4.	

ז) על דבר הקדושים ר' משה ור' יהודה בני ר' יקותיאל, שנהרגו בווארשא בשנת שנ"ו והג"מ משה מרדכי מרגלית ראש מתיבתא מקראקא חבר עליהם סליחה (עיין הפיוטים מימי הבינים צונץ צד 420 ועמודי העבודה לרא"ל מלאנדסרום חלק שני עמוד 232), אנו מוצאים על אודותם פרטים חשובים בפנקס החברה קדישא בקראקא, והיינו, כי היו מעיר גומבין וקדשו את השם בווארשא, הראשון ביום י"ד והאחרון ביום י"ח אייר, ונקברו שניהם ביום אחד, ביום כ"א אייר בעיר דלאנה הרהוקה מווארשא שלש פרסאות, ובמצות המלך זיגמונד השלישי הובלו לקברות. והג"מ מאניש חיות אב"ד וראש מתיבתא בוויילנא (עיין קריה נאמנה צד 68) חבר גם כן סליחה על הקדושים הנ"ל. וז"ל הפנקס: „ונשמה האחים הנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו הקדושים ר' משה ור' יודא בני יקותיאל מק"ק גומבין, אשר עמדו כנסיון ונבחנו ונצרכו בענייני גדולים בעיר ווארשא, האחד נהגלה בישיבה של מעלה ר'

(1) „ונשמת מרת רוחמה בת נתן ז"ל מלייפניק יום ה' ט"ז טבת אלמנת חיים ר' ישעיה דרשנ"מ (דף ק"כ ע"א) „ונשמת מרת מינדל בת ר' חיים ר' ישעיה דרשן א' דר"ח טבת" (דף ק"ט ע"א). ומתו שניהן בשנת ת"ט בנראה מדפי הפנקס הנ"ל.

(2) „ונשמת מרת מלכה בת הר"ר יהודא ל"ב (בן) ר' ישעיה דרשן וצ"ל ח' כ"ב חמוז ת"ל"ם (דף קכ"ג ע"א).

(3) „ונשמת מ' יחננט בת האלוף מהר"ר ישעיה דרשן אשת כמ' חיים מענדלז יום ה' ח' שבט שע"א ונקברה ביום ו' כ"א שבט" (דף ס"ד ע"א).

(4) מצבה זו היא אחת המצבות הרבות, החרשות וההשוכות, שמצאתי לא כבר בבית החיים הישן בקראקא, ואוציאן בקרוב עם הערות ביוגרפיות ביהד עם אותן שנרפסו כבר בס' לוחות זכרון כי מלאות הן ומעויות גסות, ודורשות הרבה תקונים, הוספות ומלואים, הן בעצם הכתובות שעל גבי המצבות והן בנוגע לתולדות נושאייהן ויחס משפחתם ובית גבותם ובניהם.

שמיו בערך 1; ג) ור' משה פישל, שנאסף י"ט ניסן ש"ס 2).
 (ה) המגיה הנודע ר' שמואל בהקדוש ר' יצחק פיהם, מגיה בקראקא בבית דפוסו
 המפורסם של ר' יצחק ב"ר אהרן מפרוסטיץ, שכתב (ר' שמואל המגיה) הקדמה
 לתורת חטאת להדמ"א ולחכמת שלמה למהרש"ל, שנדפסו פה (בבית הדפוס הנ"ל),
 הראשון בשנת ש"ל והאחרון בשנת שט"ב, הלך לעולמו ביום י"ג סיון שט"ח והניח
 אחריו בן בשם ר' ישראל שמש שנפטר ברי"ח אדר ראשון שע"ז 3). ור' ישראל זה היה
 גם סופר דמתא קראקא, וזה אנו רואים מראש הפנקס דחברה קדישא. וז"ל: מרת אסתר
 בת... ז"ל הנקראה כפי כל מרת אסתר וועמפילי נחנה ננדבת לכה הטוב א' כתר
 תורה של כסף מוזהב והצדקה שלנו סייעה גם כן לזה מעט, ונדרה ונדרה הכתר הנ"ל
 לבית הכנסת החדשה של ר' איסרל לאורש (הרמ"א) שתהיה לצדקה לדורות עולם ליום
 כפור שס"ד לפ"ק פה ק"ק קראקא. נאם ישראל בלא"א מהר"ר שמואל פיהם זצ"ל
 שמש וסופר דק"ק קראקא ונתנו לה מי שברך על הס"ח ביום כפור הנ"ל.

ו) רבי מאיר ב"ר יעקב מטרופה, שנמצא חתום אחרי בעל שארית יוסף ולפני
 הג"מ אברהם מייזלש, מחותנו של הרמ"א, בתשובת חכמי קראקא בדבר המחלוקת
 בין הר"י פואה ומשפחה נרשון פאויאה בנוגע לבית הכנסת בעיר ריגיו (עיין הערות
 שוח"ה ז"ל בסוף ספר עיר הצדק צד 11 סימן 27), נפטר בשנת שט"ח ואשהו
 הרבנית מרת יכנט ב"ר ישעיה—שכ"ט 4), והניח אחריו פה שני בנים גדולים: א) ר'
 שמואל, שהיה שמש בבית הכנסת הגבוה (משרה גבוהה וחשובה מאד בימים ההם)
 ומת כהושענה רבא ש"ס 5; ב) ר' ישעיה, דרשן וסופר, שנוכר בהקנות קראקא משנת
 שניה ביחד עם הג"מ משה מרדכי מרגלית ר"מ דפה (עיין „קדמוניות מפנקסאות
 ישנים" צד 14), ונפטר כ' שבט שע"ב, ואשתו הרבנית מרת מלכה ב"ר אברהם נפמרה
 כ"ג אדר ראשון שפ"ג 6). מבניו של ר' ישעיה הדרשן בהג"מ מאיר מטרופה, נודעים
 לנו: א) בנו הגביר ר' חיים צורף, הנקרא ר' חיים ישעיה'ם, המוכא ב„מפנקסי הקהל

1) „ונשמט מהר"ר אהרן אברהם בן מהר"ר יהושע זצ"ל" (שם דף מ"ד ע"ב).
 2) „ונשמט משה וישל בטהר"ר יושוע העטיל יום ב' י"ט ניסן יום ג' דה"ח ש"פ ש"ס" (שם
 דף נ"ד ע"ב).

3) „ונשמט א"מ ע"ר מהר"ר שמואל בהק"ר יצחק י"ג סיון שט"ח לפ"ק" (פנקס החברה קדישא
 דף מ"ד ע"ב). „ונשמט הר"ר ישראל שמש בן מהר"ר שמואל פיהם יום א' ר"ח אדר הראשון שע"ז"
 (שם דף ע" ע"ב). המרפ"ס ר' יצחק ב"ר אהרן מפרוסטיץ, שמת שם, נזכר גם כן בפנקס הנ"ל.
 וזה לשונו: „ונשמט כמ"ר יצחק בהח"ר אהרן ז"ל המרפ"ס ביום שבת ונקבר ביו' א' סיו כסלו
 שע"ג" (דף פ"ז ע"א). שם דף נ"ו ע"א נזכרה „ונשמט כמ"ר שמעון ב"ר יצחק דרוקר מלובלין יום א'
 ט"ז חשון שט"ב". וכנראה הוא בנו של ר' יצחק ב"ר אהרן מפרוסטיץ הנ"ל.

4) „ונשמט מהר"ר מאיר בר יעקב ז"ל טראפא" (פנקס החברה קדישא דף מ"ד ע"ב) ונפטר לא
 קודם לתרגום סיון ובשנת שט"ח כמובט מהוכחות אחרות שברך הג"ל. „ונשמט מרת יכנט הרבנית בת
 ישעיה זצ"ל" (שם דף כ"ט ע"ב).

5) „ונשמט האלוף מהר"ר שמואל בטהר"ר מאיר ז"ל שמש בבית הכנסת רגבוה יום א'
 הושענה רבה ש"ס לפ"ק" (דף נ"ד ע"א). שם בפנקס דף ס"ב ע"ב אנו קוראים: „ונשמט הק"ר
 יקותיאל קוסקה בן מהר"ר שמואל ז"ל שדנו אותו בלובלין יום ו' ח' תמוז שס"ט. ואולי ח"ח
 הקדוש ר' יקותיאל בנו של ר' שמואל ב"ר מאיר מטרופה הנ"ל.

6) „ונשמט האלוף מהר"ר ישעיה בן מהר"ר מאיר ז"ל דרשן וסופר נפטר ביום ו' עש"ק פ'
 בא ב' שבט שע"ב לפ"ק ונקבר ביו' א' ד' שבט שע"ב" (דף ס"ח ע"א). „ונשמט הרבנית מ' מלכת
 בת אברהם אלמנת מהר"ר ישעיה דרשן ז"ל ביום ח' כ"ג אדר הראשון שפ"ג" (דף ס"ב ע"א).

תנ"ך (ד' ; ר' מרדכי ב"ר אברהם מורדש ברעמר, בנו של ר' אברהם מורדש הנ"ל, מיום י' אלול תכ"ד (א' ; ה) ר' יצחק אייזיק מורדש מיום מ"ו חשון תל"ז (א' ; ה) שהיה ראש הקהל בקראקא וחותנו של הג"מ יהודה גוטבינר הלוי, אחיו של בעל מגן אברהם המביאו בהלכות ציצית סימן י"ג (עיין כלילת יופי ח"א דף ס"ז ע"כ). שכא תהום בי דינא רבה של בעל הבי"ח על תקנות החנוך והלמוד בקראקא מיום כ"ה טבת שצ"ח (עיין קדמוניות מפנקסאות ישנים צד 7 ; ו) ר' יעקב ב"ר אליקים געץ מאררוש, שהיה כפה שנים גבאי צדקה דפה, ויסת הוא כ"כ ניסן תס"ו, ואחרתו מרת בילא אשת ר' ירחמיאל חאטש, אביו של המקובל ר' צבי חאטש בעל שבהא דרגלא, דרך ישרה, חמדת צבי ונחלת צבי — י"א ניסן תנ"צ (א' ; ז) ר' מאיר מורדש, שנפטר אשתו מרת הינדל ב"ר אליעזר ברי"ה אייר ה'נ"ד (א' ; ח) ר' משה חתן ר' נח מורדש, שהיה מנהיג כל ימיו, אחד מקצינים רוי"ט הקהל והלך לעולמו ביום ו' אלול תפ"ג (א' ; ט) הג"מ אליעזר בהג"מ יצחק חיות וחתנו הג"מ יעקב בהג"מ ישעיה הורוויץ בעל השל"ה, היו שניהם מגדולי חב"ט קראקא ונפטרו פה : הראשון ביום כ"ז סיון שס"ג והאחרון בזאת חנוכה ה"ג כמו שכתוב בפנקס החברה קדישא דפה : „ונשמת מהר"ר אליעזר בן הגאון מהר"ר יצחק חיות יום ו' ז"ך סיון שסנ"ל" (דף נ"ז ע"כ) ; „ונשמת האלף התורני בנן של קדושים מהר"ר יעקב בן הגאון החסיד מהר"ר ישעיה הורוויץ בזאת חנוכה ת"ג לפ"ק" (דף קי"א ע"א). הג"מ יעקב הורוויץ, אביו של הג"מ ישעיה בעל בית הלוי על כללי המנו (דפוס וויניציה תכ"ז), מלכד שהיה דיין מצוין (עיין שם בשער הספר וכסוף ההקדמה שלו) היה גם מקצינים רוי"ט בקראקא ונמצא חתום בין האלופים גבאי צדקה דפה משנת שצ"ה (עיין „רברים עתיקים" צד 18). הוא היה הצעיר בבית הוריו וסדר את חבורי אביו והוציא ממון הרבה להדפסת

(א' „ונשמת הזקן החיר בנימן וואלף בן החיר גרשון מארדוש בערב פסח תכ"ד לפ"ק" (דף קס"ח ע"ב).

(א' „ונשמת ר' מרדכי בן רח"ר אברהם מורדש קרעבר מת ביום א' י' אלול תכ"ד לפ"ק" (דף קס"ט ע"א).

(א' „ונשמת איש צדיק חמים האלף הראש מנהיג הקהלה מהר"ר יצחק בן מהר"ר גדלי' המכונה ר' אייזיק מורדש מת ונקבר ביום ג' מ"ו ימים בחדש מרחשון תל"ז לפ"ק" (דף קס"א ע"א). בדף קצ"ז ע"ב נזכרה : „ונשמת הרבנית מ' יענטל בת הגאון מהר"ר גדלי' וצ"ל ביום א' כ"ט טבת ע"ח שבט אש"ת". וצ"ל היה האלף והמנהיג ר' אייזיק מורדש בטהר"ר גדליה, אחיה של הרבנית מרת יענטל הנ"ל ובנו של הג"מ גדליה אבד"ק לובטלא בן מהר"ם מלובלין או של הג"מ גדליה ליפשיץ מלובלין בעל עץ שתול על העקרים ותלמידו של מהר"ם מלובלין, שנפטר הראשון בשנת שס"א והאחרון בשנת שס"ח.

(א' „ונשמת הר"ר יעקב בן חת"ר געץ מאררוש ז"ל היה כמה שנים גבאי צדקה יצאה נשבתו ונקבר ביום ג' ב"ך ניסן ביום אחרון דפסת תפ"ח (דף ר"ג ע"א). „ונשמת האשה מ' בילא בת החיר אליקים געץ מארדוש אשת ר"י האש"ת מתה ונקברה ביום ו' י"א ניסן" (תנ"צ כנראה מדף ר"ג ע"א). ר' ירחמיאל, אביו של המקובל בעל חמדת צבי נקרא חאטש ע"ש חתו מרת שינדל חאטש כמנכח מפנקס החברה קדישא דף קע"ט ע"ב ; „ונשמת אשה זקנה שינדל חאטש חמותו של ר' ירחמיאל חאטש ביום . . . (שנת תל"א כנראה מדף תנ"ל).

(א' „ונשמת האשה מ' הינדל בת מהר"ר אליעזר אלמנת ר' מאיר מורדש טחה ונקברה ביום ב' ברי"ה אייר תנ"ד" (דף רי"ד ע"ב).

(א' „ונשמת איש צדיק חמים הי' מנהיג כל ימיו א' משלשה מטיבי צער מהר"ר משה ח"ר נח מורדש מת ונקבר ביום ג' י' אלול תפגיט"ל" (דף רל"ז ע"א).

משה הנ"ל יום א' י"ד אייר שניו לפ"ק, ור' יודא נפטר ביום ה' ח"י אייר בל"ג בעומר, ונקברו ביום א' א"ך טוב לחדש אייר שניו לפ"ק בעיר רלאנה שלש פרסאות מורשא בצווי המלך ירום הודו זיגמונדש השלישי זכותם יעמוד לנו ולכל ישראל עם נשמת אברהם יצחק ויעקב וכו' (דף נ"א ע"א). "ב' דר"ח אייר אומרי" הסליחה שיכר האלוף מהר"ר מאניש במהר"ר יצחק חיות ז"ל על הקדושים השני אחים ר' משה ור' יודא ואומרי' פזמון ד' ד' ואין אומרים אל רחום וענינו. ואם חל יום שני בשבת אז מקדימי' לאומרים ביום ששי ואתעני עד 1). . . (שם בראש הפנקס).

ח) מבניו של ר' מרדכי מארדוש (או מורדש), שהדפים בקראקא את הסליחות כמנהג פולניה עם באור בשנת שמי' ואת המחזור עם פירוש בשנת שניו ובלובלין את סדר התפלות מכל השנה עם באור בשנת שלי' (ואת הבאור על המחזור ועל התפלות הוציא ביחד עם חתנו ר' הירש ר' זונדלש), נודעים לנו בן ובה: א) ר' אברהם מורדש, שדר בקראקא ונפטר פה ביום ט"ו תמוז שפ"ג; ב) ומרת דבורה, שמה, כאן י"ד סיון ת"א 2). ר' אברהם מורדש, בנו או חתנו של ר' מרדכי מורדש הנ"ל (כי חתנו בעל בתו דבורה היה נקרא גם כן אברהם מורדש), היה חותנם של ר' יחיאל מיכל, שמש וסופר בקראקא, ור' אפרים גוספריכט, דיין גדול דפה, בנו של הפו"מ ר' אלחנן, מחותנו של הג"מ יואל סירקש בעל הבי"ח (עיין מאמרי "דברי חפץ" במאסף הוצאת רבינוביץ עורך המליץ צ"ר 89 סימן ל"ה), שגוע ביום ד' אלול שצ"ר 3). משפחת מורדש היתה משפחה רבת הערך בקראקא, ומוצאים אנו בפנקס החברה קדישא נזכרים בשם הכנוי הזה כמה וכמה נפטרים חשובים, בעלי הריסין, אלופים, מנהיגים וגבאי צדקה, למשל: א) ר' יהודה ליב ב"ר זכריה ב"ר מורדש מיום כ"ו אייר שע"ג 4); ב) ר' שמואל ב"ר יצחק ח' ר' חיים מארדוש מיום א' מבת שפ"ט 5); ג) ר' בנימן וואלף ב"ר נרשון מורדש מיום י"ד ניסן

1) מתיבת "עד" ואילך ממשמשות האותיות לנמרי ואין להציל מכתבן אף מלה אחת.

2) "ונשמת כמ' אברהם בר מרדכי מארדוש ז"ל ביום ה' ונקבר למחרתו ביום ו' ט"ו תמוז שפ"ג" (פנקס החברה קדישא דף ט"ב ע"א). "ונשמת האשה היקרה דבורה בת מהר"ר מרדכי שע"ה הפירוש שעל הסדר ז"ל אשת הר"ר אברהם מורדש ז"ל יום ה' י"ד סיון תא"ל" (דף ק"ט ע"א).

3) "ונשמת היקרה כשרה אשת חיל ויראת אלהים מעטת וכביר יריה ברוך היה בכל תרשיה רצתה בכל אבריה בתמר רחמים היתה מתנגנת זרעה לצדקה (מזיבה) בת רב אברהם) יד עני ואביון החזיקה מרת מויכה בת הר"ר אברהם מורדש זל"ה אשת החכם וסופר הר"ר מיכל שמש נפטרה ליל יום כפור קטן ערב ר"ח כסלו שנת שמג"ל" (דף ט' ע"ב). "ונשמת מהר"ר אפרים גוספריכט כהר"ר אלחנן ז"ל ח' כמ' אברהם מארדוש ז"ל ביום ונקבר ביום ג' ה' אלול שצ"ד" (דף צ"ח ע"א). "ונשמת בר הכי כהר"ר יעקב איש תם ואיש חלק בלי תמיבות זקן בן להראש ומנהיג בהר"ר אלחנן י"ן (ישמרתו צורו) וחתן המלך הגאון החסיד ר"ט ואביד כהר"ר יואל י"ן (ורוא בעל הבי"ח) כה במיתת מקרה בלתי טהור ב"מ ויפול במעלות העליה אחרנית וישבר מפרקתו וימת בליל ה' כ"ג אלול שצ"א" (דף ע"ו ע"ב). ר' אלחנן, הראש ומנהיג, אביהם של האחים הגדולים ר' אפרים גוספריכט דיין חתן ר' אברהם מורדש ור' יעקב חתן בעל הבי"ח, היה ב"ר מנחם, ונפטר ביום ז' כסלו שצ"א כמו שכתוב בפנקס החברה קדישא דף צ"א ע"א: "ונשמת הר"ר אלחנן בר מנחם ז"ל בערב יום ג' ונקבר למחרתו ביום ג' כסלו שצ"א".

4) "ונשמת יורא ליב בר זכרי' בן מורדש ז"ל ביום שבת ז"ך אייר שע"ג לפ"ק" (דף פ"ר ע"ב).

5) "ונשמת הר"ר שמואל בר יצחק ז"ל ח' ר' חיים מארדוש ביום ד' א' מבת שפ"ט" (דף

צ"ב ע"א).

ישראל יחיאל הכהן רפאפורט מקראקא, אביו של הניס אברהם שרענציל מלכוב, היה בנו של הג"מ אריה ליב כהנא רפאפורט אבד"ק פראג. ואולם זה אינו נכון, והג"מ ישראל יחיאל הכהן היה בנו של ר' גרשון ולא של ר' אריה ליב רפאפורט הנ"ל, כמו שאנו רואים מפנקם החברה קדישא בקראקא דף ס"ז ע"א: „ונשמת האלוף הישיש הפרנס כמהריר ישראל יחיאל בר גרשון הכהן רפא ויל יום א' מרחשון סבת שע"ר לפ"ק". ובוה סרה גם ספקת השנה של פטירת הג"מ ישראל יחיאל הכהן, אם נפטר בשנת שע"ר או שע"ז¹). ר' ישראל יחיאל בר גרשון כהן רפאפורט מקראקא, היה אחיו של הג"מ שמחה בר גרשון כ"ץ רפאפורט, מחבר קול שמחה (דפוס פרוסטיץ שס"ג), שישב בסוף ימיו בווינא ובנו „האלוף משה נפטר שם ער"ח גיסן שצ"ט (עיין מצבות ווינא לפראנקל צד 20 סימן קי"ג). ולר' שמחה הכהן, אחיו של ר' ישראל יחיאל רפאפורט מקראקא, היה בן חשוב גדול, פרנס העיר והמרינה, והוא ר' שלמה ר' מענקש (הנקרא כן על שום חותנו הקצין ר' מנחם ציון המכונה מענקא מקראקא), שנמצא חתום בפנקס הקהל דפה בשם אביו: „בר שמחה הכהן בווינא פורט רפא". ר' שלמה בר שמחה הכהן רפאפורט, היה איש אמיד, עתיר נכסין, שהתחייב עצמו להלוות בחרש אייר ה"ו להג"מ נפתלי הירץ אבד"ק פינששוב, בנו של בעל הבי"ח, שמונה מאות זהובים פו', והג"מ נפתלי הירץ הנ"ל שעבר לו על החוב את בית החורף הגדול בהבית של אבנים, שהיה לו בקראקא מאביו בעל הבי"ח (עיין „ספנקסי הקהל בקראקא" סימן ט' וסימן י"ג שי"ל בספר תהלה לדוד וגם בחוברת מיוחדת ו„דברי חפץ" הנ"ל צד 18 סימן י"ג). הוא הלך פה לעולמו ביום ד' אלול שנת תל"ד וחזונו הפו"ט ר' מענקא גבאי צדקה (עיין „דברים עתיקים" סימן י"ב וסימן ט"ו), בעל ביה"ט שנקרא על שמו ואינו עוד בנמצא (ע"ש הערה 4 לסימן י"ד) — ביום שמיני עצרת שנת ת' ג). ונודעים לנו עוד ממשפחת רפאפורט בקראקא בטי קדם: א) ר' דניאל הכהן רפאפורט, שבא חתום בין רייני העיר על פס"ד מיום כ"ה תשרי הק"י (עיין „קרמוניות מפנקסאות ישנים" צד 62 סוף סימן ל"ח); ב) ור' שלמה בר משה הכהן רפאפורט, דיין וסופר מתא, חתנו של פרנס הדוד ר' בעריש בהגאון ר' ר' העשיל, שבא חתום על הטכתב בלוחות העדות להגאון ר' יהונתן כשם הג"מ יצחק סנ"ל לנדא האבד"ק קראקא בשנת תקי"ד ונפטר

¹ באיתן האורחי קונטרס אחרון פ' יתרו כתוב: „דרשתי בק"ק קראקא שנת שע"ר אחריו כלות ימי שלשים של אבלי מא"מ החסיד ויל", ושם דף ט"ז ע"ב נדפס: „ובק"ק קראקא פ' יתרו שנת שע"ז דרשתי בבה"כ הישנה בכלוח שלשים של אבלות מא"מ החסיד ויל". הרבר הזה היה גורם ספק בדבר שנת מותו של הג"מ ישראל יחיאל הכהן רפאפורט אביו של בעל איתן האורחי, אם מת בשנת שע"ד או שע"ז, ולפי דברי פנקס החברה קדישא דף ס"ז ע"א שהבאתי ברור הדבר, כי נפטר שע"ד וצ"ל באיתן האורחי (דף ט"ז): „שע"ד" במקום „שע"ז".

² „ונשמת האלוף ההורני מהר"ד שלמה בן מהר"ד שמחה הכהן המכונה ר' שלמה ר' מענקש ביום ד' ר' אלול תל"ד" (פנקס החברה קדישא דף קצ"ד ע"ב) „ונשמת מהר"ד מנחם ציון מענקי מהר"ד יששכר ביום ש"ע תי"ו" (דף ק"ו ע"א). ולר' מענקא בן ושמא אלקום הנקרא געציל, אדם גדול בתורה, שמת פה ב"ו חמו תל"ד כמו שכתוב בפנקס החברה קדישא דף קצ"ד ע"א: „ונשמת מהר"ד אלקום המכונה געציל בן המנוח מהר"ד מנחם המכונה מענקי וצ"ל ביום כ' ב"ו תמוז תל"ד". בפנקס הצדקה טובא, כי ר' מענקא הנ"ל הלוח שמונה מאות זה"ו מ"ו לקופה של צדקה ונדב לצורך מצות בעד עניים לחג הפסח עשרה זה"ו פו', סכום גדול בימים ההם.

סידורו שער השמים ולא עלתה לו להרפיו, כנראה מהסכמת בעל הבי"ח ומהסכמת בעל מניני שלמה על הסידור וז"ל: „באשר ראינו כנו הגדול בתורה ובחסידות והוא הצעיר בבית אביו האלוף בטהריר יעקב סג"ל נר"ו מקיץ קראקא לא נח ולא נחן שינה לעיניו לסדר חבוריו של אביו ולא פנה טיטין ושמאל מכל צוואת אביו הקדוש וז"ל וזה יצא ראשונה להדפיס הסידור והפירוש סביב כאשר נצטוו מפי כתבו וז"ל וכו' ועל זה הוציא כל אוננו ומאודו וגם לזה מאחרים" (הסכמת בעל הבי"ח מחדש אדר ראשון שצ"ו); „ובנו הגדול בתורה ובחכמה מטהריר יעקב הלוי הנ"ל לא עלתה בידו להדפיס הסידור הקדוש לזמן הנזכר בכתב הגאון וכו' יואל זלה"ה" (הסכמת בעל מניני שלמה משנת ה"ב). מדברי ההסכמה של הג"מ יואל סירקש בעל הבי"ח נראה הדבר ברור, כי הג"מ יעקב בהגאון בעל השליה היה מחבמי קראקא ודיין מצוין דפה, ולפלא כי החוקרים לא עמרו עד היום ע"ז. ובדרך אנב אעיר כי מעות הוא בידי בעל הכאמר רבי ישעיה הורוויץ במה"ע „אוצר הספרות" חוברת א', באמרו כי הג"מ יעקב ואביו בעל השליה (שלא היה מעולם בקראקא) שמשו פה ברבנות, וכן לא נכון הוא מה שקורא שם את יעקב בעהמסע בשם ר', ונעלם ממנו כי יעקב בעהמסע לא היה יהודי אלא נוצרי מלדה ומכמן, והוא Jakob Böhme המיסטיקר הנודע בספרות העמים.

י) לתולדות הג"מ ישראל בהג"מ שלום שכנא מלובלין יש להעיר, כי היה לו בן ושמו יצחק שנפטר ביום כ"ט אייר שס"ה כמו שבהוב בפנקס החברה קדישא דף נ"ט ע"א: „ונשמת כמ"ר יצחק בן הגאון מטהריר ישראל ר' שכנא וצ"ל יום ג' כ"ט אייר ער"ח סיון שס"ה לפ"ק".

י"א) נוסף על ר' יצחק קצינלינבוגין מקראקא המובא בהקדמת הספר לשון למודים (עיין אנשי שם צד 283), נכדו של השר ר' שאול וואל, יש להוסיף על חתנו של זה האחרון את ר' יעקב צבי ב"ר אברהם קקקש ועל נכדיו — את ר' אברהם ב"ר יעקב צבי מפה, שנפטר: הראשון (ר' יעקב צבי) י"ב אדר ת"ו, והאחרון (בנו של ר' יעקב צבי) י"ט ניסן תל"ד ג). ועל תולדות משפחת קצינלינבוגין בכלל, שם בנוי אבותיו של השר ר' שאול וואל, יש להוסיף: א) ר' דוד ב"ר משה קצינלינבוגין, שהיה מחבמי וקציני קראקא ונמצא חתום בין שבעה טובי העיר על תקונהיהם שעשו פה י"ז אב שנ"ה (עיין „קדמוניות מפנקסאות ישנים" צד 28 סוף סימן ד'); ב) ר' משה יצחק ב"ר יעקב, שהיה דיין בקראקא, חתן הג"מ אברהם אשכנז קצינלינבוגין מלובוב (עיין אנשי שם סימן ה') ונפטר פה י"ח סיון ת"י ג).

יב) בעל „סדר היחוס" אשר בסוף ספר איהן האורחי כותב (וכן גם בעל אנשי שם צד 2 סימן י"ב ובעל דעת קדושים צד 187 שנמשכו אחריו), כי הג"מ

י) „יזכור אלהים את נשמת איש הצד וישרי מטהריר יעקב צבי בהר"ר אברהם קקקש יום ג' י"ב אדר" ת"ו (פנקס החברה קדישא דפה דף קט"ז ע"ב), „ונשמת מטהריר אברהם בן החיר יעקב צבי נכד ר' שאול וואל ו"ל בת וגקבר ביום ר' יום ג' דח"ה של מסח" תל"ד (דף קע"ד ע"א).

ב) „ונשמת הדיין מטהריר משה יצחק בטהריר יעקב ו"ל בשבת ח"י סיון וגקבר א' י"ט ח' הגאון ר' אברהם אשכנז מלובוב" שנת ח"י (דף קכ"ב ע"א). והרב דעטביצער ו"ל מביא בבליילת יופי ח"ב דף צ"ו ע"א את ר' משה יצחק ריינבאך ונעלם ממנו כי הוא חתנו של הגאון ר' אברהם אשכנז ק"ב מלובוב.

ר' ולמן נבאיש מזה בחשש עיפוש ביום ג' א"ך אלול תל"ט, והנה פרידברג כותב בלוחות זכרון, צד 26 הערה 14, כי אחרי מותו של חגים זאב ב"ר גר אבר"ק וואיירסלב (המובא במאמרי „דברים עתיקים” בהחוקר שנה שניה צד 72), מלא מקומו חג"ם מנחם ציון בעל נחמות ציון הנ"ל, וזה הוא דבר נמנע, כי חג"ם זאב ב"ר גר נפטר (כוואיירסלב) ג' המז' הכ"ב (עיין נוסח מצבתו בעיר הצדק צד 182 סימן ל"ו), והרבה שנים קודם לכן, כבר בשנת שצ"ב, נזכר חג"ם מנחם ציון הנ"ל בשם „ז"ל” (עיין „דברים עתיקים” צד 8 סימן ט'). ואולם איפכא ממהכרא, כי לפני שמש ברכנות כוואיירסלב חג"ם מנחם ציון ואחריו מלא מקומו שם חג"ם זאב ב"ר גר. ומעתה בזה ג"כ הרב יוסף לעווניגשטיין אבר"ק סעראצק הכותב בספרו דור ודור ודורשיו צד 92 סימן הפ"ג, כי חג"ם מנחם ציון (שאביו ר' ולמן נבאי נפטר בשנת שניד כמו שהבאנו למעלה) מת בשנת המ"א.

ט"ו) משפחה „קראשניק”, שם משפחה מיוחדת בישראל וביחוד בקראקא, היה מוצאה מעיר קראשניק אשר בכיהם ומושבה בקראקא זה כישלש מאות וחמשים שנה. וזה אנו רואים כמה שאנו מוצאים את השם „שלמה מן קראשניק”, שם אחד המנהיגים של עדה ישראל בקראקא נזכר בכתבי הארכיב של העיר כבר בשנת שי"ד (1664). שם נמצא כתוב, כי באותה שנה קנו ראשי יושביה היהודים והיינו משה העללער, ישראל משארני, ר"ד אלכסנדר, ד"ר משה, ישראל יונה ושלמה מן „קראשניק”, כרים וקרקעות מאה הממשלה, להרחבת חוג מושבם המוקצה להם בשנת 1494 בעיר קאזימירז הסמוכה ונראה לקראקא (1). וכפי הנראה, זה שלמה מקראשניק, הפו"מ דפה, הוא אבי כל בני המשפחה קראשניק, אשר סמנה יצאו מאז ועד הזמן האחרון כמה וכמה אנשים ספורסמים בתורה וגדולה, עושר וחשיבות, קצינים, מנהיגים ורבנים, ולדוגמא: א) ר' יצחק ב"ר משה קראשניק, שהיה שוחט ובורק ומוהל בקראקא כימי ר' צבי הירש בעל שחיטות ובדיקות טהר"ץ, בנו של ר' יצחק יעקב באכטינש (ג"כ שוחטים ובורקים ומנקרים פה בזמנו של הרמ"א (2)), ונפטר פה

(1) בכתב הקנין נמצא כתוב, כי אסור לבני לבנות כחזין לתחום קאזימירז ועל ראשי הקהל לחשנות לבל ישליכו בני העדה ובל ואשפה על חומת העיר, וכל איש שיטנפה יענש בארבעה מרק. בן נזכר שם, כי תורשה להם להקים רק שלשה שערים בחומת העיר, ועל בני לא לשלם יותר מנוצרים בעד מקומות מרעה לצאן. עיי. Piukosiński, Praw. przyw. i stata miast Kra- kowa I p. 104, 132, 213, 219, 260, 279, 283 (Acta hist.).

(2) גם הקצבים והכודקים בקראקא היו אנשים של צורה, גדולי התלמוד, סורי חוראה, וטלומדים במלחמתה של תורה. חג"ם יעקב ב"ר יחיאל יזרעיה איש קאשטילאן כותב עליהם לאמר: „ואל יעלה על דעתכם שהקצבים והכודקים מקראקא חסד הדיוטים ועסי הארץ, ושאינ בידהם רק טעות אישים מלומד ולא יותר, זה אינו אדרבה גלוי הוא ומפורסם לכל מי שחיה בקראקא שכל הקצבים ומנקדיה בשר חסד רבנים חכמים ודעים ספר מלומדים במלחמתה של תורה” (סוף שו"ת הרא"ש רפ"ט וזינציאה שס"ח). כותב הדברים תאלה ירע את הקצבים והכודקים בקראקא בחינתו חלמיד חג"ם צבי הירש חשריב, בעל שחיטות ובדיקות טהר"ץ, ספה (עיין כלילת יומי ח"א דף ד' ע"א). חג"ם צבי הירש חשריב חנ"ל נפטר פה בית השון שניג ואשתו מרת ציפירל—כ"ט אדר שס"ג. וז"ל הפנקס דח"ק: „ונשמת האלוף הרר צבי ב"ר יעקב באכטינש וצ"ל היה היה חזן מוהל תוקע שוחט ובורק ועשה חבור על השחיטות ובדיקות ודיני ניקור ונתבקש בישיבת של מעלה ביום ג' בית השון נשין לס"ק (דף מ"ח ע"ב), ונשמת מ' ציפירל אשת ר' הירש שוחט באכטינש יום ד' כ"ט אדר שס"ג (דף ג"ו ע"ב).

פה ביום ט' ניסן תקיין ואשתו מרת פערל ב"ר בעריש הנ"ל — ג' ניסן תפ"ד 1).
 (יג) ע"ר ר' דוד ב"ר שלמה גנו, בעל צמח דוד, תלמידו של הרמ"א 2), שנפטר
 בפראג ביום ח' אלול שע"נ (ע"ן גל עד, צד 4 סימן 9), יש להעיר, כי היה לו
 בן בקראקא ושמו ישראל, שמת פה ביום ז' כסליו שע"ש כמ"ש בפנקס הח"ק דף
 ע"ג ע"ב: „ונשמת הר"ר ישראל במהר"ר דוד גנו מפראג ביום השבת ז' כסליו
 ונקבר למחרתו ביום א' ח' כסליו שע"ש".

יד) ה"ט כנחם ציון ב"ר זלמן רבינו הנקרא ר' מנחם ר' זלמן נכאיש, כחבר
 הספר נחמות ציון על דרושים (דפוס פפדי"ם תל"ו); ר"ם ואב"ר בוואיידסלב ואח"כ
 דיין דבת ראשונה בקראקא (בי שלש בהות דיינים היו כאן), הלמידם של הגאונים
 ר' משה ר' מעגלש ריש מתיבתא ור' נח בר פסח דרשן ודיין דפה 3), בעל תולדות נח
 על שמות רכה (רפוס קראקא שצ"ד), היה — כנראה משער הספר נחמות ציון ודרוש
 י"ב דף מ"ב ומ"ג שם — בן בנו של ר' משה רבינו אשכנזי 4) ואביו של הפרנס ר'
 שלמה זלמן גבאי, שבא בפנקס הקהל ביום ז' טבת שצ"ב וקורם ר"ח אב שצ"ה
 חתום ונוכר ראשון להקצינים האלופים והמנהיגים ר' יהודה ב"ר בנימין וואלף פאפר
 מיסד ביה"כ הנקרא על שמו בשנת ש"פ, ור' אליהו ב"ר משה סג"ל ליפשיץ חותן
 ה"ט שלמה זלמן ר"מ ואבד"ק בריסק, ור' יצחק ב"ר משה ר' יעקלש, בן אחיו של
 פרנס הדור ר' אייזיק ר' יעקלש, שהקים פה בשנת ת"ר ביהכ"נ המפואר הנקרא על
 שמו 5). ומבניו של המנהיג ר' שלמה זלמן גבאי בה"ט מנחם ציון רבינו אשכנזי
 הנ"ל נודעים לנו שני בנים: א) הנעלה כהר"ר מנחם הנקרא מן, שמובא ב"מפנקסי
 הקהל בקראקא" צד 8 סימן ב' וימת פה ב"ה אלול תמ"ד 6); ב) ור' אהרן, שהיה
 מגדולי חבסי העיר וחשוביה, שיץ בביה"כ הגבוה ונפטר ז' כסליו תס"ז 7), והוא היה
 חתן ר' מנחם עבריל מנש כנראה מהזכרה של אשתו בפנקס הח"ק דף קצ"ו ע"ב:
 „ונשמת מרת בילא בת ר' מנחם מן עבריל מנש אשת ר' אהרן שי"ג (שיחי נצח)

1) „ונשמת התורני הרבני המופלא מהר"ר שלמה סופר מת יו' ר' ט' ניסן ונקבר יו' ח'
 יו"ד ניסן תקייל" (דף רס"ז ע"ב), „וזכור אלקים את נשמת האשה חשובה פערל בת המנוח מהר"ר
 בעריש א' מהר"ר שלמה סופר מתה ונקברה ביום ב' ג' ניסן ת"ס דלית לפ"ק" (דף רל"ז ע"ב).
 2) „והחסיד מורי ורבי אשר אמנני וגרלני מו' משה איסרלס ז"ל" (הקדמת ספרו נחמד ונעים).
 3) בעל תולדות נח נפטר ב' אדר שצ"ח כמו שכתב בפנקס הח"ק דף ק"ב ע"א: „ונשמת
 הגאון החסיד ועניו הררשן המופלג מהר"ר נח איש צדיק תמים במדר"ר פסח נפטר יום ד' ב' אדר
 שצ"ח שנתה נשמתו צורה בצורה החיים עם נשבות אי"ו ושאר צדיקי עולם אמ"ן".
 4) ר' זלמן נכאיש (ב"ר משה רבינו אשכנזי) אביו של ה"ט מנחם ציון בעל נחמות ציון
 מת בקראקא ביום ז' אדר שנת שניד, וז"ל פנקס הח"ק דף ס"ט ע"ב: „ונשמת כמ' זלמן שלמה בר
 משה רבינו אשכנזי יום הנ"ל" (יום א' ו' אדר דש"ן לפ"ק).
 5) ע"ן „דברים עתיקים" צד 8 סימן ט' וצר 14 סימן י"ז.
 6) „ונשמת ר' מנחם הכהונה מן בן המנוח מהר"ר שלמה זלמן אשכנזי ז"ל מת ונקבר ביום
 ב"ה אלול תמ"ד" (דף ר"א ע"א).

7) „וזכור אלקים את נשמת הישוע צור נאמן לשולחיו שה"י שיץ בכ"ה גבוה וכל ימיו לא
 מש מתוך האהל ב"ש נאה לו מהר"ר אהרן במהר"ר שלמה זלמן נכאיש מת בשבת ונקבר ביום
 א' ח' כסליו תס"ז (דף רכ"ז ע"א). ה"ט מנחם ציון היה שיב של דג"ט מנחם מגדל קרובל בעל
 צמח צדק כנראה מהמבטת בנו של זה האחרון ה"ט יהודה ליב אבד"ק ניקלשבורג והמדינת תכותב
 עליו שם: „גורל מעלת פאר גדולת תפארת שא"ר יו' פארי והררי מנחם משיב נפשי".

הקפ"ו, דיין גדול בקראקא ואח"כ ר"ם ואב"ד בלונזשיץ, שבא חתום פה ביתר עם בעל מגיני שלמה על פסק דין מיום כ"ו חשון וד' כסליו שנת ת"ג (ע"ן כלילת יופי ח"ב דף כ"א ע"א) ונוכר כבר בשנת ת"ו בשם אב"ד ור"ם דק"ק לונזשיץ (ע"ן "דברים עתיקים" צד 82 סימן ל"ח 1; ז) ר' שמואל ב"ר משה ב"ר יעקלש קראשניק, שבא חתום על כתב הרבנות מקראקא לבעל תפארת למשה בשנת ת"ס (ע"ן דעת קדושים, חלק יתרון דעת צד 11) ונמצא חתום בפנקסי הקהל כ"ן קצינים ואלופים ומנהיגים דפה גם בשנת תשי"ג, תשי"ד ותשי"א (ע"ן "דברי חפץ" צד 82 סימן כ"ו וצד 88 סימן ל"ג וצד 89 סימן ל"ד וצד 48 סימן ל"ח).

מ"ן ר' יהושע ולק ב"ר אלכסנדר הכהן, הנקרא ר' פלק כ"ץ, תלמידו של הרמ"א ור"ם בלוב, בעל הסמ"ע, שנפטר שם בשנת שע"ד (ע"ן אנשי שם סימן קצ"ו), היה בן בנו של ר' יהושע ב"ר אלימלך הכהן, והוא ואביו ואבי אביו היו מחבמי קראקא, ופה נפטרו אבותיו ואבות אבותיו. אביו ר' אלכסנדר ב"ר יהושע הכהן מת בשנת של"ד או של"ה 2, ואמו מרת קענדל ב"ר יוסף—בשנת שכ"ח 3, ואבי אביו ר' יהושע ב"ר אלימלך הכהן—בשנת ש"ב, בשנת עפוש האויר 4. ומוצאים אנו בפנקס הח"ק נוכר גם אביו וקנו של אבי בעל הסמ"ע והיינו ר' אלימלך ב"ר יהושע הכהן ואחיו (של ר' אלימלך) ר' משה 5 ובניו ר' אברהם ור' מרדכי 6 שמתו כלם בשנת הנ"ל בשעת המגפה.

י"ן על בניו של ר' אפרים זלמן שור, בעל תבואות שור, אבר"ק הוראדנא ולובלין, חתן השר ר' שאול וואל, יש להוסיף בן ושתי בנות: א) בנו ר' צמח, שהיה שמש גבוה בבה"ב החדש הנקרא ע"ש הרמ"א ונמצא חתום בתקנות החנוך והלמוד מקראקא מיום י"ז מכת שצ"ח (ע"ן "קדמוניות ספנקסאות ישנים" צד 6,

עם תרי"ד מאיר קרעמרש הנ"ל (בהתיר יהודא כ"ץ) ביום א' כ"ח חשון והובאו לכאן ביום ג' א' דר"ח הנ"ל (דר"ח טבת, דף קע"ט ע"ב).

1) תג"ס מרדכי קראשניק היה תחת הדיון ר' יצחק ועליג בהדיון ר' אברהם וואל בהדיון ר' צבי הירש בהדיון ר' וואל פייבש (ב"ר חיים כ"ץ), שר וגדול בישראל, שחיו כלם דיינים בקראקא ונפטרו פה כמו שכתוב בפנקס הח"ק: "ונשמת התורני מוהר"ר יצחק ועליג מוהר"ר אברהם וואל ה' נקרא ר' ועליג ר' וואלש מת ונקבר ב"ו כ' מ"ז שבט תנ"ת"; "ונשמת האשה מ' הרבני' שרה בת מוהר"ר מרדכי קראשניק אשת ר' ועליג ר' וואלש מתה ביום ה' ונקברה ביום ו' י"ט חשון תנ"ה" (דף רט"ו ע"ב); "ונשמת דתורני מוהר"ר וואל בן מוהר"ר צבי הירש דיינש כ"ץ מת ונקבר ביום ג' א"ך אדר שני תשי"ח" (דף ר"ה ע"א); "יזכור אלהים נשמת החכם דיון מצוין מוהר"ר צבי בטהר"ר וואל כ"ץ ז"ל יום א' כ"ו אלול ונקבר ביום ב' ז"ך אלול ת"ה" (דף קיד ע"ב); "ונשמת האלוף שר וגדול בישראל חכם וסופר ודיון מוהר"ר וואל פייווש בר חיים כ"ץ כליל שבת ת"ו חשון ונקבר ביום א' י"ט חשון שע"ד" (דף פ"ב ע"ב).

2) "ונשמת החב"ר אלכסנדר ב"ר יהושע הכהן ז"ל" (דף ל"ז ע"ב).

3) "ונשמת מרת קענדל בת ר' יוסף אמו של מוהר"ר פלק כ"ץ" (דף כ"ט ע"ב).

4) "יזכור אלהי נשמת יהושע בר אלימלך הכהן ואחיו מרדכי הכהן ואחותם שעריל בת ר' אלימלך הכהן" (דף י"א ע"ב).

5) "יזכור אלקים נשמת ר' אלימלך בר יהושע הכהן ז"ל ונשמת ר' משה בר יהושע הכהן ז"ל ואשתו מרת אירל ז"ל ונשמת בנו הר"ר יוסף ז"ל" (שם).

6) "ונשמת תר"ד אברהם בר אלימלך הכהן ז"ל" (דף י' ע"ב). "ונשמת ר' מרדכי בר אלימלך תכהן ז"ל" (דף ט"ו ע"א).

כ"ג ניסן שני'ג ובניו ר' יעקב — ברי"ח סיון שס"א, ור' משה שוחט — כ"ג אדר שפ"ד, ובתו מרה קאשה—ח' אדר שני'ג (י; ב) ר' יקותיאל ולמן קראשניק, שהיה חתן ר' אברהם הלוי וחזן אביו של הקצין ראש הקהל ר' יקותיאל ולמן כ"ד יעקב וואל (ג) ונפטרו: אשהו מרה רעכל (כ"ד אברהם הלוי) כ"ב חמוז שס"ז (ג), ובנו ר' שלמה יצחק כ"ט אדר שני שצ"א (ג), ואשת האחרון מרת מרים ב"ר יונה כ"ט ניסן ש"ץ (ג), ובנותיו—מרת צימלי אשת ר' יעקב וואל הנ"ל מ"ו אדר ראשון שס"ז, ומרת פונטשא אלמנת ר' ישעיה ו' ניסן ש"ע (ג; ג) ר' שמואל קראשניק, שמתה אשהו מרת מינדל ב"ר יוסף ר' אלול שע"ו (ז; ד) ר' שמעון ב"ד אליעזר קראשניק, שמת כ"א תשרי ת"ח (ג; ה) ר' העשל קראשניק, שהיה אחד מר"מ, משלשה מטיבי צער בשנת ת"ח (ע"ן), קרמניות מפנקאות ישנים" צר 87 סימן י"ד) ובנו ר' נהן נהרג סמוך לעיר קראשניק הממוכה לקראקא ביחד עם ר' מאיר ב"ר יהודה קרעמר כ"ץ כיום כ"ח חשון תכ"ה (ג; ו) ר' יעקב מרדכי קראשניק, המוכא בכאר הגולה או"ח סימן

(1) „ונשמת הר"ר יצחק בר משה קראשניק שוחט ובזק וכו'ל יום הנ"ל" (יום א' כ"ג ניסן גשין ל"ק במוכח מדף ס"ט ע"א) „ונשמת יאקב בהר"ר יצחק קראשניק אשר נפל עליו מפולח של עצים גדול יו"ר ב' ר"ח סיון שס"א" (דף נ"ה ע"ב), „ונשמת הר"ר משה בר יצחק שוחט הנקרא ר' משה שוחט יום ה' כ"ג אדר שפ"ד" (דף ס"ג ע"א), „ונשמת מ' קאשה בת הר"ר יצחק קראשניק יום ו' ח' אדר שני" (דף נ"ג ע"א).

(2) ל"ר ולמן ב"ד יעקב וואל, ראש הקהל בקראקא, היה בן ושמו ברוך, שהיה חתן ר' משה רבקש מוילנא, בעל באר הגולה, בנראה מפנקס הח"ק דף קכ"ד ע"א: „ונשמת מרת שרה בת מהר"ר משה מוילנא ביום ג' ונקברת ר' בית ניסן אשת ר' ברוך ר' ולמן ר"ה (ראש הקהל) ר"ו (ר' יעקב וואל) ת"א".

(3) „ונשמת מ' רעכל בת ר' אברהם הלוי אלמנת הר"ר יקותיאל ולמן קראשניק יום ח' כ"ב חמוז שס"ז" (דף ס' ע"ב).

(4) „ונשמת כמ' שלמה יצחק בהר"ר יקותיאל ולמן קראשניק ז"ל ביום ד' כ"ט אדר שני שצ"א" (דף צ"ה ע"א).

(5) „ונשמת מ' מרים בת יונה אשת כמ' יצחק קראשניק ביום ה' כ"ט ניסן ש"ץ" (דף צ"ג ע"א).

(6) „ונשמת מ' צימלי בת החדר יקותיאל ולמן קראשניק אשת יעקב וואל יום ה' מ"ו אדר ראשון שס"ז לפ"ק" (דף ס' ע"א); „ונשמת מ' פונטשא בת הר"ר יקותיאל ולמן קראשניק אלמנת ר' ישעיה יום ג' ו' ניסן ש"ן ע"ן לפ"ק" (דף ס"ג ע"א). הקצין ר' ולמן ב"ד יעקב וואל חתן ר' ולמן קראשניק נפטר כ"ז תשרי ת"ג, ותתניו הגאונים ר' יהודה ליב ב"ר מורדום אשכנזי, מתותנו של בעל מניני שלמה, ור' אברהם בתג"ס אל"י קלמנקש מלכוב ור' משה אברהם סתתי' בהג"מ יוסף דלאקרוס כשעברשין, הראשון—י"ב טבת ת"ט, והשני—ו' אב ת"יב, והשלישי—כ"ה סבת תל"ח. וז"ל פנקס הח"ק: „ונשמת האלוף הקצין הראש והמנהיג בהר"ר יקותיאל ולמן בן הר"ר יעקב וואלש יו"א כ"ז תשרי ת"ג לפ"ק" (דף קכ"ד ע"א); „וזכור אלהים נשמת הר"ר יהודה ליב במהר"ר מורדום יום א' י"ב טבת ח' ר' ולמן ר"ה (ראש הקהל) ת"ט" (דף ק"ב ע"א); „ונשמת מהר"ר אברהם בן הגאון מהר"ר אל"י קאלימנקס ח' ד' ולמן ר' יעקב וואלש ביום ב' י' מנחם תיב"ל" (דף ק"ל ע"א) „ונשמת מהר"ר משה אברהם סתתי' בן מהר"ר יוסף דלאקרוס ספרא מחא דקק"ק מת ונקבר ביום ד' כ"ה טבת תל"ח" (דף קכ"ד ע"ב). ע"ן „דבריו עתיקים" צד 18 וצר 22.

(7) „ונשמת מ' מינדל בת יוסף אשת שמואל קראשניק יום ד' ר' אלול שע"ו לפ"ק ובעלח נתן זה"י אדום שזכירו אותה כל השנה" (דף ס"ט ע"ב).

(8) „ונשמת מהר"ר שמעון בהר"ר אליעזר ז"ל בהושענה רבה כ"א תשרי נקרא רבי שמעון קראשניק ת"ח (דף ק"ו ע"א).

(9) „ונשמת הר"ר נתן בן מהר"ר העשל קראשניק שנפסע גם בן מכאן וסמוך לעיר קרשנאב נחרג

ימיכל — י"ג מבת ה'יא ו'; ד) הג'ם משה ב"ר נפתלי הירש שור הנקרא ר' משה ר' עניילש, שכא חתום על כתב הרבנות לבעל הפארה למשה מיום כ"ח טבת ת"ם (ע' דעת קרושים בחלק "יתרון דעת" צד 11) ועל פסיד מיום ר' ד"ח פיון תמ"ו (ע' "דברי חפץ" צד 86 ס' ל"ב) והיה רב"ר בקראקא משנת תמ"ח ועד יום מותו, יום ה' אב תנ"ד ג). הג'ם משה ב"ר נפתלי הירש שור הוא כנראה בנו של הג'ם נפתלי הירש שור, שהיה בנו של הג'ם חיים שור וחתנו של בעל מגלה עמוקות ונפטר בקראקא בימי עלומיו ביום י"ב שבט שצ"ה *). מחתימתו של הג'ם משה שור על פסיד הנ"ל נראה כי אביו ר' נפתלי הירש שור היה "רב", ובשם "נפתלי הירש שור" לא נודע לנו רב אחר וזאת בנו של בעל הורת חיים וחתנו של בעל מגלה עמוקות. נינו ונכדו של הג'ם משה ב"ר נפתלי הירש שור הנקרא ר' משה ר' עניילש (ואולי ע"ש חותנו ר' אשר ענייל אבר"ק הענמשין, חותנו של הג'ם העשיל ב"ר בעריש ב"ר ר' העשל), היה הקצין ר' שרגא פייכש ב"ר אברהם, פרנס הכולל, המפטר, אביר הרועים, אשר לפני שרים ומלכים התיצב בצרכי צבור (ע' "דברי חפץ" צד 72—69).

יח) משפחה "יאלש" היא משפחה עתיקה מאד בקראקא, נודעת ונקראת פה זה כשלוש מאות שנה, ואולי עוד קודם לכן, כנראה מפנקם הח"ק דף ע"ג ע"א: "ונשמה מרת איגה בת ליוז יאליז ביום ר' ב' תמוז שע"ח לפ"ק". מכני המשפחה החשובה והגדולה היא נודעים לנו בקראקא מימי קדם: א) ר' מרדכי יאלש, פו"מ

דמתא דקהילתינו ק"ק קראקא יציו ופיור רגליו בשעת המנחה שהי' בכאן בשנת תסו"ן ל' לבשר קאשטשליניק ומשם קבלו אותו אנשי ק"ק ווישניצא בכבוד גדול להיות להם למגן ולמחסה לשמיע תורתו הקדושה מפי קדוש ומת שם בק"ק ווישניצא בן ע"ה שנים כליל ג' י"ט פיון תעמ"ל ונקבר חב"ק בלילה".

1) "ונשמת הר"ר שמשון בן ר' חיים שור האמש נקבר ביום ה' ט"ו טבת בעיפוש" (דף קכ"ה ע"א). "ונשמת האשה מרת אסתר בת ר' סתח' אשת ר' שמשון האמש בעיפוש ב"מ" (שם). "ונשמת הר"ר יחיאל מיכל בן המנוח הר"ר שמשון האמש וצ"ל ביום ו' י"ג טבת תל"א לפ"ק" (דף קע"ט ע"ב). ואולי ר' שמשון ב"ר חיים שור הוא כהג'ם חיים שור בעל הורת חיים.

2) "יזכור אלהי את נשמת האלוף בתורה שר הבירה ארי שבחכודה הדיון המצוין בהלכה כבוד שמו מר"ר משה בהח"צ נפתלי שחי' ראש ב"ר מתונקבר ביום ג' ה' ימים לחרש אב תנר"ל (דף רמ"ו ע"א). הג'ם משה ב"ר נפתלי הירש שור ובין הג'ם פנחס אויערבך תתן הג'ם יוסף שמואל ר' חיים ישעיהם חיו דברי ריבנות בנדרון המנהג שהיה פת לגון ככלי שיר בחול המועד בבתי הגבירים משום שמחת יו"ט נע"י תלכה ברורה על ארץ הלבנות שבת פ"י של"ה סק"ג ובלילת יופי ח"ב דף קנ"א ע"ב). הראשון אמר והאחרון התיר. להג'ם משה ב"ר נפתלי הירש שור הנקרא ר' משה עניילש היה בן ושמו איווק שנפטר כ"ב אדר שני תמ"ט כמ"ש בפנקס הח"ק דף ר"ם ע"ב: "ונשמת הר"ר איווק בן מוהר"ר משה ר' עניילש מת בשבת כ"ב אדר שני ונקבר ביום א' חמ"ט לפ"ק".

3) "ונשמת מוה"ר צבי הירש בן זר"ב כהר"ר חיים שור ז"ל ת' הרב מוהר"ן ז"ל ביום ר' י"ב שבט שצ"ה" (דף צ"ח ע"ב). שם בפנקס דף ק"ב ע"ב נזכרה. "ונשמת האשה מרת טריינדל בת חנאון מוהר"ר חיים ז"ל יום ב' ו' אלול שצ"ה ל"י". וכפי הנראה היתה מרת טריינדל ב"ר חיים שור הנ"ל בעל חורת חיים, ובמספר תולדות משפחת שור שנדפס זה לא בכיר טאט פרידברג (דמוס פסדי"ם תרס"א) לא מצאתי אף דבר חדש אחר ככל מה שהבאתי בזה לתולדות המשפחה תחא (והמקבר הוא מקראקא ומביא איזה מעטים דברים בשם פנקסי הקהל וח"ק דפה), אלא "הכל בדאמולי, קמחא טחינא, אשר מוצאם, מהיד השלישית".

ובמעוות נרפס שם, צמח כהרוב המהולל מויה אברהם ולמן" במקום „אפרים ולמן" וימת
פה ד' אלול הכ"ב ו'; ב) בתו מרת היסה, אשח הקצין והמנהיג ר' יתורה ליב כ"ץ,
זותנו של הגים מנחם מענדל אויערבך בעל עמרת זקנים ובנו של הג"מ משה בהג"מ
יוסף כ"ץ בעל שארית יוסף (ע"ן „דברים עתיקים" צד 8 סימן ח' וצר 10 סימן י"ב),
שנפטר י"ט סיון ה"ה ואשתו מרת היסה הנ"ל כ"ו אלול ח"י ג'; ג) בתו השניה מרת
ריינלה, שמתה ח' אדר ת"י ז'. ועל תולדות משפחת שור בכלל יש להוסיף עוד
מקראקא: א) ר' עברל שור, חתן ר' משה גבאי, שמתה אשתו (של ר' עברל שור)
מרת ועלרה מ"ז סיון שפ"ב, ובתו מרת פעסל — ביום ה' אדר ראשון שע"ה, ובנו
ר' אפרים ולמן המכונה בם — ג' מבת שפ"ו ז'; ב) ר' משה ב"ר משולם שור,
הנקרא משה ליברלש (ע"י מאמרי „דברי חפץ" צד 31 סי' כ"ו), סופר דמתא (ע"י
„קדמוניות מפנקסאות ישנים" צד 28 סוף סי' ת' ו„דברים עתיקים" צד 8 סי' ח'
וצד 16 סי' כ'), שנפטר כ"ט אדר שני שצ"ט ז'; ג) ר' שמשון ב"ר חיים שור האמש,
שנפטר הוא ואשתו מרת אסתר ב"ר פתחיה בעיפוש בשנת ת"ב ובנו ר' יחיאל

ז' יוכור אלהים את נשמת איש צמח צדיק נאמן הקהילה מהר"ר צמח במהר"ר אפרים ולמן שור
וצ"ל יצאה נשמתו הקדושה בשבת פ' שופטים ד' אלול ונקבר למחרתו יום א' ה' אלול תכ"ב ה"ה שמש
הגבוה בבית הגננת חרשה של ר' איכרל לאורש ז"ל (דף קס"ה ע"ב). ור' צמח זה כותב בראש
הפנקס דח"ק של קראקא בדברים האלה: „לזכרון שהיום יום ג' טו"ב סיון תיז"ל נתן הנעלה במר
מענדל בן הר"ר שמואל נייאש כ"ץ לבה"ח הואת מן ב"ה שהיה בק"ק לובלין שהולכי' בם אנשי
קהלתינו שנקרא קראקווי' ב"ה אלו בגדי קודש דהיינו שני מענטליך אחר גרין דמשק עם כפתורי'
קמני' פקדים זילבר ואתר אפלים ווישגני מוויורט עם קצת גילדי ססמין. עוד שני מכמות קבנים
לכמות משני צדי ס"ת נצימרבלטין סמוטת. עוד שני מכמות קצת גדולה לכמות על השלחן ואותו
מכמות נתתי לחבורה לפ"ד של אנשי מעמר, ועוד שני סדוכתי' קמני'... נאם צמח בן לא"א רחמידי
מהר"ר אפרים ולמן שור שמש דבה"ח".

ז' „ונשמת אשה תשובה מרת היסה בת הגאון מהר"ר ולמן שור מברסק אב"ד יום ו'
ז"ך אלול תי"ל" (דף קכ"ג ע"א) „יוכור אלהים נשמת המנהיג מהר"ר יוסף ידורא ליב בן מהר"ר אהרן
משה ר' יוסבש ז"ל י"ט סיון תה"ל" (דף קי"ד ע"ב). כי האשה היסה היתה אשתו של ר' ידורא
ליב כ"ץ ויכיתו דברי ההעתקות מפנקסי קראקא שנדפסו במח"ע החדשי של קייסמאן ובראן כרך ל"ח
צד 70—568 לתולדות דגים מנחם מענדל אויערבך בעל עמרת זקנים. בעל עמרת זקנים כותב
בסי' תנ"א: „מורי בב"ח בשם ח"מי זקני דגאון מהר"ר הירש שור", וזה מסני כי זותנו הקצין ר'
יתורה ליב כ"ץ היה חתן הגים אפרים ולמן בדג"מ נפתלי הירש שור, רבו של בעל הב"ח ותלמידו
של הרמ"א.

ז' „ונשמת האשה מרת ריינלה בת מהר"ר אפרים ולמן ז"ל שור יום ד' ח' אדר תיו"ל"
(דף ק"ט ע"א).

ז' „ונשמת ב' ועלרה בת כמ' משה גבאי אלטנא הר"ר אברל שור ביום ד' ט"ז סיון שפ"ב"
(דף ע"ח ע"ב) „ונשמת מ' פעסל בת הר"ר עברל שור יום ד' ה' אדר ראשון שע"ה לפ"ק" (דף ס"ו
ע"ב) „ונשמת הר"ר אפרים ולמן בם מהר"ר אברהם אברל שור ביום ה' ג' מבת שפ"ו" (דף
צ' ע"א).

ז' „ונשמת מהר"ר משה סופר בן מהר"ר משולם שור יום ב' כ"ט ואדר שצ"ט תנצב"ה"
(דף ק"ה ע"א). ר' משה ב"ר משולם שור הנקרא ר' משה ליברלש היה אביו זקנו של הג"מ משה
ליברלש, סופר דמתא קראקא (ע"י „דברי חפץ" צד 89 סי' ל"ה) ואח"כ רב העיר חישניצא, שנוכר
בפנקס הדח"ק דף רל"ד ע"ב כוה"ל: „ע"ז דות לבי וחשכו עיני על עמרת שנפלת מעל ראשי על החסיד
שאבר מן הארץ האיש המקובל איש קדוש שלא הנית אחריו כמותו בישראל המפורסם דודי אחי אמי
המופלג בתורה ובחסידות מהר"ר משה בן ר' ישראל ר' משה ליברלש ספרא רב' ישראל ה"י סופר

השני של ר' שמואל יאלש הפוים שנוע ויאסף אל עמיו ביום ד' ניסן תק"ד¹;
 (ח) ר' אייזק ב"ר מרדכי יאלש השלישי, שמת י"ז כסליו תקל"ה²; (ט) ר' שמעון
 ב"ר יהודה ליב יאלש מקראקא, שבא חתום (ר' שמעון ב"ר יהודה ליב יאלש) על
 פס"ד בשנת תע"ז בחור משולח ומבורר הגי' שמשון ווערטהייסער, האנד"ק ווינא
 והמדינה (עי' מאמרו של קויפמן ו"ל באוצר הספרות כרך ב' צד 106-11), ואביו
 (הרב יהודה ליב המכונה ליבש יאליס) מובא בספר דרוש שמואל ולקט שמואל
 (דפוס וויניציאה הנ"ד) פ' נצבים בזה"ל: „עפ"י הגיר הרב ר' ליבש יאליס מקראקא".
 השר והמפסר ר' שמעון יאלש היה דוד אשתו של הגי' אליעזר ליפשיץ בעל השיב
 ר' אליעזר הכותב עליו שם בהקדמה כדברים האלה: „שנקראתי לבוא לק"ק קראקא
 המעוטרה הזאת עיר כלילת יופי משוש כל הארץ רבתי עם רבתי בדיעות משם
 גתגדלתי ונתרוססתי לכבוד ולתפארת ע"י שאירי ומח' דודה של זוגתי הרבני
 תחי' המפורסם אבי החכמים ואבי החזנים הרב הנגיד התייר
 הגדול פ"ה דר"א כבוד מהור"ר שמעון יאליש זצ"ל אשר האציל
 בזיו הודו עלי לשם ולהלל בק"ק הנ"ל להיות ראש לחכמים חכמי עיר הגדולים
 הגאונים לצאת ולבא לפנייהם במלחמתה של תורה להגדילה ולהאדירה ויען כי גלקת
 מסני מחמד עיני מאור הגולה הנ"ל ואראלים אחוזי המצוקים ונשבה ארון הקדש הנ"ל
 ולסבת המניעה מנעני מכבוד כי הושלך ארצה תפארת ישראל לא ערבה ישיבתי
 שם". דברי הרב בעל השיב ר' אליעזר, שכותב על עצמו, כי נהגל ונתרוסס
 להיות ראש לחכמי וגאונים קראקא „לצאת ולבוא לפנייהם במלחמתה של תורה", הם
 בראים קצת לגומא והפרזה בעלמא (עי' כלילת יופי ח"ב דף קל"ד ע"א).
 י"מ) בשם הבנוי, ח"ר" נודע לנו ר' מרדכי ח"ר ב"ר אליעזר, חותנו של הגי' משה
 (שה"י) כהנאון בעל סג"י שלמה וכן אביו של הגי' חיים מנחם מן האנד"ק ווינא
 וכל מדינות אוסטריא, שהיה (ר' מרדכי ח"ר) פרנס העיר קראקא וארבע הארצות
 יותר משלשים שנה והתחייב עצמו ביום י"ב תשרי שנת ה"ט להלוות לחתנו הגי' משה
 הנ"ל אלף זה"י פו' להרפסת השו"ת פני יהושע (עי' כלילת יופי ח"ב דף ד' ע"ב
 ודף ה' ע"א). ובנוי השם „ח"ר" הבלתי מוכן עד היום, הוא ר"ת של „חיים ריוולש",
 שהיה חסיו וקנו של ר' מרדכי ח"ר. וכך הדבר: ר' מרדכי ח"ר היה חתן ר' משה
 סג"ל ח"ר ב"ר שמואל ור' משה סג"ל ח"ר — חתן ר' דוד „חיים ריוולש", ועל שמו של
 זה האחרון נקראו חתניו וחתני חתניו, בניו ובני בניו, כלם בשם „ח"ר". ר' משה
 סג"ל ח"ר חותן ר' מרדכי ח"ר היה דיין בקראקא ונפטר ביום י"ד כסלו

¹ „ונשמת הר"ר גפתי במת"ר שמואל יאלש מת ונקבר ביום ג' ד' ניסן תק"ד" (דף רנ"ז ע"ב).

² „ונשמת התו' הר"ר אייזיק כהמנוח הר"ר מרדכי יאליש מת ונקבר יום א' י"ז כסליו תקל"ה" (דף רס"ה ע"א).

³ „ונשמת משה ב' חנה בת תראש מהר"ר מרדכי ח"ר אשת התורני מהר"ר משה בן הנאון מתה בשבת י"ט ונקברה ביום א' כ' חסיו חס"ב" (דף קצ"ה ע"ב). „וזכור מלקי' את נשמת האלוף התורה שר הבית זקן ושבע ימים והי' כל ימיו ראש בית דין התורני דר"ר משה בן הרב הגדול מהר"ר יושע ו"ל יצאה נשמתו הטחורת ביום א' כ"ח אדר ראשון תמ"ח לפ"ק תהא נשמתו הקרושה צדורה בצוור החיים ומיתתו תהא מכפרת על כל חתיים ובמיתה יבא גואל ויבואנו לירושלים אמן" (דף ר"ה ע"א).

בקראקא, חותנו של ר' בעריש ביר ר' העשיל¹) פרנס העיר והמדינה, שהיו לו (לר' מרדכי יאלש) שני בנים, ר' ישראל יאלש, אבדיק רובנא ולוצק כנודע, ור' מיכל² יאלש, שהיה חתנו של הרב ר' יחזקאל מלודמיר ואביו של ר' מרדכי יאלש השני, אדם גדול בתורה, ונפטר פה ביום י"ב שבט שנת ה'ת"ג³). וחותנו של ר' מרדכי יאלש הראשון, הפו"ם בקראקא, היה ר' משה יאלש הלוי, שהיה גם חותן ר' נפתלי יאלש סופר ור' שעפמיל סג"ל הורוויץ בעל ווי העמודים, בנו של בעל השלי"ה⁴; (ב) ר' שמואל ב"ר משה חתן ר' אברהם יאלש, שמת (ר' שמואל יאלש) י"ד אב תל"ד⁵). ובפי הנראה הוא בנו של ר' משה יאלש הנ"ל⁶; (ג) ר' שמואל ב"ר נפתלי יאלש, המובא ב"קדמוניות מפנקסאות ישנים" צד 60 סי' כ"ח וב"דברי חפ"י" צד 46 סי' ל"ח שהיה מנהיג וקצין כל ימיו ונפטר כ"ו ניסן תפ"ד⁷; (ד) ר' שמעון יאלש, פרנס העיר והמדינה, שר ופפמר, שהיה חתן המנהיג וקצין ר' שמואל ב"ר נפתלי יאלש הנ"ל ומה ביום כפורים תפ"ו⁸) ומובא ג"כ ב"קדמוניות מפנקסאות ישנים" הנ"ל⁹; (ה) ר' מרדכי יאלש השלישי, שהלך פה לעולמו י"ח כסליו תפ"ז¹⁰; (ו) ר' בנימין ב"ר שמואל יאלש הפו"ם, שנפטר י"ד אב תפ"ח¹¹; (ז) ר' נפתלי יאלש, בנו

1) ונשמת האשה מ' רוזה בת הראש מוהר"ר מרדכי יאליש אשת הראש מוהר"ר בעריש 'בהג' מוהר"ר העשיל מתה ונקברה ביום ה' א"ך שבת תמ"ט" (דף ר"ו ע"א). יזכור אלקי את נשמת האלוף התורני הראש והמנהיג מוהר"ר ישכר בן הרב הגדול המופלג בדורו מוהר"ר העשיל ז"ל מת בערי"ח חשון ונקבר לעת ערב אחר תפילת ערבית בר"ח חשון תנ"א לפ"ק" (דף ר"ח ע"ב). 2) ונשמת מרת קילא בת הח"ר מנחם מענדיל ז"ל חמותו של ר' מיכל ר' מרדכי יאלש ביום ד' ט"ו חשון תל"ה" (דף קע"ד ע"ב). "יזכור אלקי נשמת האשה מרת הענא בת הרב מוהר"ר חזקיה סק"ק לארמזר אשת ר' מיכל יאלש בשבת י"ג תשרי תל"ה" (דף קפ"ד ע"ב). ונשמת האלוף בתורה מוהר"ר מרדכי בהמנוח מוהר"ר מיכל יאלש בת כליל ד' ונקבר ביום ד' י"ב שבט תענ"ג" (דף רכ"ט ע"ב).

3) ונשמת מרת טייבל בת מוהר"ר משה יאלש אשת הראש ר"ם (ר' מרדכי) יאלש ד' י"א סיון היר"ל" (דף קנ"ח ע"א). ונשמת האלוף התורני מוהר"ר נפתלי במהר"ר יצחק סג"ל יאליש פפמר של האלפים ד"ח יצ"ו יום ד' כ"ד חשון תכ"ה" (דף קס"ט ע"ב). ונשמת אשת מרת פיגל בת הכנות מוהר"ר משה יאליש סג"ל אלכנת הגאון מוהר"ר שעפמיל זצ"ל ביום ב' י"א תמוז ת"ם לפ"ק" (דף קצ"ו ע"א). הג"מ שעפמיל בעל ווי העמודים חתן הג"מ משה חריף הראשון (ע"י) אנשי שם סי' ת"ט, היה גם חתן ר' משה יאלש בווז שני, ר' מרדכי יאלש גיטו של הג"מ שעפמיל הורוויץ מובא בהערה קט טפנקסי קראקא סי' 11 לתולדות הג"מ מנחם מענדל אויערבך (ע"י טה"ע תחדשי של בראש וקופמן ברך ל"ח).

4) ונשמת הר"ר שמואל בן החבר ר' משה ח' המנוח ר' אברהם יאליש ז"ל מת ונקבר ביום ה' י"ד מנחם תל"ד" (קצ"ד ע"ב).

5) "יזכור אלקים את נשמת ההורני מוהר"ר שמואל ב"ר נפתלי יאלש שהיו מנהיג וקצין כל ימיו אדם חשיב אחר משלשה מטיבי צער מת ונקבר ביום ד' כ"ו ניסן תפד"ל" (דף רל"ו ע"ב). 6) יזכור אלקים את נשמת המפמר ושר הבית מנהיג המדינה הל' שהבל אליו סוגה המופלג ומופלג חריף ובקי בכל חררי תורה ומושלם בכל המעלות ומרות שמנו חכמים ה"ה מוהר"ר שמעון חתן הראש ומנהיג מוהר"ר שמואל יאלש שיצאה נשמתו הקדושה והמהורה בי"כ שחל בשבת בסוסף כשעת שה"י החזן עוסק בעבודה בקדושה ובטהרה ונקבר ביום א' מתרת י"ב תמוז"י לפ"ק נשמתו תהא בצדוד החיים צדורה ועל כל ישראל תהא מיתתו כמרה שיצילנו ד' טבל צוקה וצרה וישלח לנו הבכ"ר הגואל במהרה אמן" (דף רל"ח ע"א).

7) ונשמת הישר וכשר מוהר"ר מרדכי יאלש מת ונקבר ביום ב' ח"י כסליו תפח"ל" (דף רל"ט ע"א).

8) ונשמת הר"ר בנימין בן מוהר"ר שמואל יאלש מת ונקבר ביום ג' י"ד אב תפח"ל" (י"ח ע"ב).

בנה ר' חיים, אבי כל בני „חיד“, חתן ר' יעקב אשכנזי (1), ויתר בניה, חתניה, ובני בניה וחתני חתניה כלם בשם „ריוולש“, כגון: א) ר' יצחק ריוולש, שהיה חותן הריש מתיבתא ר' אברהם ב"ר שלמה פוזנר, שבא חתום בין עשרים ותשעה גאוני פולין על התקנה משנת ש"ן, שלא לקנות הרבנות משר העיר (עי' עיר תהלה צד 61-180), ונפטרה אשתו מרת חנה (ב"ר יצחק ריוולש) ברי"ח שבט שע"ו (2) וחמותו מרת פערל (אשת ר' יצחק ריוולש) — י"ג ניסן שני"א (3) ; ב) ר' אברהם ב"ר יצחק ריוולש הנ"ל, שהיה מחכמי ורבני העיר קראקא ומדייני המדינות המבוררים בשנת שני"ה ביחד עם הג"מ משה מרדכי מרגלית, ראש ישיבה מפה (4), ואשתו מרת ולאטה ב"ר ירוחם מבעלשיץ, אשה חכמה, מתה כאן ביום כ"ח מבת שפ"ב (5) ; ג) ר' ישראל איסרל ב"ר אברהם ב"ר יצחק ריוולש הנ"ל, שנפטר ביום ט' אייר שפ"ב (6) ; ד) ר' ליפמן ב"ר יהודה אשכנזי, שהיה מנהיג בקראקא, חתן ר' אברהם ב"ר יצחק ריוולש הנ"ל ויטח פה ביום כ"ב אדר ה'תש"ז. והנה ח' ר' יוסף כהן צדק כוהב בשם ושארית צד 68 סי' כ', כי ר' מרדכי ח"ר הוא ר' מרדכי יאלש (עי' למעלה סי' י"ח), ור' משה בן בעל מגיני שלמה, חתן ר' מרדכי ח"ר, ור' בעריש ב"ר ר' העשל, חתן ר' מרדכי יאלש, היו בעלי שתי אחיות בנות איש אחד. ואולם לא כן הדבר, ור' מרדכי ח"ר לחוד ור' מרדכי יאלש לחוד,

יעקב, וזה שקר גמור הוא, ור"ו רונקל היה בנו של ר' יואל ולא של ר' יעקב, וכן נזכר בכל הפנקסים של כל כ"ב וב"מ בקראקא.

(1) „ונשמתי איגלה בת יעקב אשכנזי“ אשת היום ריוולש ביום שבת פ' וישב כ"ח כסליו נש"א לפ"ק (דף ט"ו ע"א).

(2) „ונשמתי מ' חנה בת הר"ר יצחק ריוולש אלמנת ר"מ מוה"ר אברהם פוזנר יום ד' ר"ח שבט שע"ו לפ"ק“ (דף ע"ד ע"ב).

(3) „ונשמתי מרת פערל אשת יצחק ריוולש יצ"ו יום א' י"ג ניסן נש"א לפ"ק“ (דף ט"ו ע"ב). בספר משפחות ק"ק פראג צד 849 נמצא נוסח מצבתו של ר' הירש שמש כב"ה פנחס בן האל' (האלוף) מו' יצחק ריוולש ו"ל שנפטר בחדש אייר ת"ז, ואחרי כי לא נמצא בספר הנ"ל שום נפטר בשם „ריוולש“, קרוב הדבר, כי ר' הירש שמש הנ"ל הוא בנו של ר' יצחק ריוולש מקראקא.

(4) „והכסונים לא יניחו למכור חמאה וגבינה לאנשי העיר אם לא יובא מקדם להאלופים מחר"ר מרדכי ור' שמואל (ורוא ר' משה מרדכי ב"ר שמואל מרגלית ר"מ בקראקא) ומהר"ר ישעיה דרשן (עי' למעלה סי' ו') והר"ר אברהם יצחק ריוולש שהמה יחקרו וידרשו היטב אם נעשו בכשרות כדבעי, וגם יזהירו האלופים הנ"ל שלא למכור פה קראקא החמאה וגבינות אם לא תיבא לפניהם הנאמן ע"ז“ (עי' „קדמוניות מפנקסאות ישנים“ צד 14). „ברידת רייני המדינות עד כלות יריד גראמניץ לפ"ק שני“, מק"ק קראקא מוהר"ר מרדכי מרגלית והר"ר אברהם ריוולש ושניהם שקולים“ (האסיף „כרך ב' צד 468 סי' ג'). ר' אברהם ריוולש המובא ביחד עם הג"מ משה מרדכי מרגלית בחוד רייני המדינות המבוררים מק"ק קראקא בשנת שנת, הוא כמובן אותו ר' אברהם יצחק ריוולש המובא עמו ביחד באותה שנה (שנת שני"ה) גם בתקנות העיר.

(5) „ונשמתי אשה יקרה וחכמה מרת ולאטה בת הח"ר ירוחם מבעלשיץ יום א' כ"ח מבת אשת האלף הח"ר אברהם ר"ו יצחק ריוולש תנצב"ה שפ"ב“ (דף ע"ו ע"א). כמובן, כתוב שם בטעות „ר"ו“ בר"ח של „ר' יצחק“ ללא צורך.

(6) „ונשמתי ב"מ ישראל איסרל בנהר"ר אברהם ר"ו ריוולש ביום ג' ט' אייר שפ"ב“ (דף ע"ח ע"א).

(7) „ונשמתי המנהיג הישיש כמוהר"ר ליפמן בר יהודא אשכנזי מוהר"ר אברהם ריוולש יום ג' כ"ך אדר תיט"ל“ (דף קס"ב ע"ב).

תי"ג ו), ואשתו מרת פריידל ב"ר דוד ח"ר — י"ג מבת שצ"ז (י), ובתו מרת אסתר אשת ר' מרדכי ח"ר — י"ט אב שצ"א (י), וחתנו ר' מרדכי ח"ר — א' דר"ח חשון תכ"ב (י), ור' דוד ח"ר, וחתנו של ר' משה מג"ל ח"ר, הוא אותו ר' דוד ח"ר, שבנו ר' אברהם ח"ר בא חתום בשנת שצ"א, שצ"ב ושצ"ג, בין קצינים ומנהיגים, גבאי צדקה, של העיר קראקא (ע') „דברים עתיקים" צד 8 ס' ח' וצר 10 ס' י"ב וצר 12 ס' ט"ז (פ"ו). ומוצאים אנו בפנקס הח"ק נזכרים בשם הכנוי „ח"ר" או „חיים ריזלש" עוד אנשים חשובים גדולים, ולמשל: א) ר' שלום כ"ץ, שהיה חתן ר' חיים ריזלש ואביו של אותו ר' יצחק כ"ץ, שנוסח מצבתו נמצא ב„עיר הצדק" צד 174 ס' י' (י); ב) ר' אברהם חיים ריזלש (י), הנקרא ר' אברהם קייקיש, שהיה מחותנו של השר ר' שאול וואל (ע') למעלה ס' י"א (י); ג) ר' אביגדור ב"ר יצחק מכרוד ח' ר' מאיר ח"ר, שנפטר כ"ז אדר שני שפ"ח (י); ד) ר' יהודה ליב ח"ר ב"ר משה אסתרש, שמת כ"ט מבת שצ"ג (י); ה) הקדוש ר' יעקב ח"ר, שבתו מרת חיה אשת ר' ליב ח"ר (וואל) אשת ר' ליב ח"ר ב"ר משה הנ"ל), נפטרה י"ב אב שצ"ה (י).

בפנקס הח"ק רף ל"ח ע"ב אנו מוצאים נזכרת: „נשמת מרת ריזל רנקיל ז"ל, שמתה בשנת של"ו או של"ז כמובח מרף ההוא, וכפי הנראה היא אשתו של הג"ק ר' ולטן רונקל מקראקא, שנפטר פה בשנת שכ"ב (י), ועל שמה, שם אשה חשובה גדולה, כתו של מהר"ם מפרדובה (ע') גדולת שאול רף כ"ג ע"ב ורף כ"ד ע"א הערה א'), שהאריכה ימים הרבה ותמה בחמש עשרה שנים אחרי מות בעלה, נקראו

(1) „ונשמת הוקן הריון מהר"ר משה חיים ריזלש נפטר ביום... בן מהור"ר שמואל מג"ל הי"ר בסלוו תי"ג (רף קנ"ד ע"ב).

(2) „ונשמת החסידה מרת פריידל בת דוד ח"ר ז"ל אשת האלוף מהר"ר משה ח"ר שמתה בשנת י"ג טבת שצ"ז תנצב"ח ונקברה למחר ביום א' י"ד טבת" (רף צ"ט ע"ב).

(3) „ונשמת היולדת מ' אסתר בת מהר"ר מ"ה ח"ר מג"ל אשת בן אחי מהור"ר מרדכי יצ"ר בשנת ונקברה ביום א' י"ט אב שצ"א" (רף צ"ה ע"ב).

(4) „ונשמת האלוף הראש והמנהיג יותר משלשים שנה בקהלתנו ובמדינות כמהור"ר מרדכי בן מהור"ר אליעזר נקרא ר"מ חיים ריזלש יום א' דר"ח חשון תכ"ב" (רף קס"ה ע"א).

(5) „ונשמת מ' מלכה בת חיים ריזלש אשת שלו' כ"ץ יום ב' כ"ג טבת שצ"ז לס"ק" (רף נ"א ע"ב). ר' שלום כ"ץ, חתן ר' חיים ריזלש, היה אדם גדול בתורה, שמובא בפנקס הח"ק רף נ"ה ע"ב בשם „מהר"ר, תואר גדול מאד בימים ההם.

(6) „ונשמת מ' גיטל בת אברהם חיים ריזלש ז"ל הנקרא אברהם קייקיש יום ג' כ"א טבת שצ"ה: לס"ק" (רף ס"ז ע"ב). בשם „קייקיש" נזכרים בפנקס הח"ק כמה אנשים חשובים, ולמשל: א) „נשמת מ' לאה בת הר"ר יצחק זעקל ז"ל אשת האלוף מהר"ר משה אלי' קייקיש יום ג' כ"ג למנחם שצ"א" (רף ס"ד ע"ב); ב) „ונשמת הר"ר משה בהר"ר יצחק ז"ל חתן במ' אלי' קייקיש יום ב' כ"ז שבט שצ"ב לס"ק" (רף ס"ה ע"א).

(7) „ונשמת הר"ר אביגדור במהר"ר יצחק מכרוד ח' כמ' מאיר ח"ר ביום ה' ו"ך אדר שני שפ"ח" (רף צ"א ע"ב).

(8) „ונשמת כמ' יהודה ליב ח"ר ב"ר משה אסתרש ז"ל ביום ג' כ"ט מבת שצ"ג" (רף צ"ז ע"א).

(9) „ונשמת האשה מרת חיה בת הקדוש ר' יעקב ח"ר הי"ר אשת ליב יום ו' י"ב מנחם שצ"ה" (רף צ"ט ע"א).

(10) „ונשמת מהר"ר שלמה ב"ר וואל ז"ל הוכרן הגדול מהר"ר ולטן רונקל זצ"ל" (רף כ"ד ע"א), מדיכרנ כותב בלוחות זכרון צד 40 ס' כ"ח בשם פנקס הח"ק, כי ר' ולטן רונקל היה ב"ר

הצדקה דפה מיום ב' כ' חשוון תכ"ו, וישרה בקדש בתור סופר ודיין בקראקא (עי' "קדמוניות טפנקסאות ישנים" צד 7-8), ויהי חותנו של ר' שלמה ב"ר נמץ חתן ר' ר' העשל (עי' מאמרי "דברי חפץ" צד 40 סי' ל"ו) וימת פה ביום י"ד שבט תכ"ט, וברו מרת חיה—ה' שבט תכ"ט). ר' אברהם חיימס, אביהם של הגאונים ר' אהרן ור' מנחם מענדל קרובמל וחוננם של הגאונים ר' חיים דרשן בעל מקור החיים ור' יונה ב"ר יחיאל טורפמשיק סופר ודיין בקראקא, היה נ"כ לסדן מופלג, אדם חשוב גדול, כנראה מתואר "סהר"ר ו"אלוף בתורה", שכתבו עליו כפנקס הח"ק: (א) "ונשמת מ' מינקא בת סהר"ר אברהם חיימס ביום ה' כ"ה אייר שע"ט" (דף ע"ג ע"ב); (ב) "ונשבת האשה גוט בת האלוף בתורה סהר"ר אברהם חיימס זצ"ל יום א' י"ד כסליו ת"ב ל'" (דף ק"ט ע"ב); (ג) "ונשמת האשה לאה בת סהר"ר אברהם חיימס י"ד ניסן תג"ל" (דף קי"א ע"ב). שם בפנקס אנו מוצאים: "ונשמת הרב יורא ליב ב"ר מנחם מענדל ח' אלול שפ"ב לפ"ק" (דף ע"ט ע"ב) "ונשמת ההר"ג כהר"ר מאיר בן האלוף כהר"ר יהוד' ליב האב"ד מק"ק עלקוש שנודג סמוך לכאן כנסעו מיערסלב ונקבר פה ק"ק קראקא ביום ד' ה' תשרי הי"ד שצ"ח" (דף קי"א ע"א). ואולי ר' יהודה ליב ב"ר מנחם מענדל האב"ד עלקוש, הוא אחיו של ר' אברהם ב"ר מנחם מענדל קרובמל, של אבי בעל צמח צדק, וע"ש של הרב ר' יהודה ליב האב"ד עלקוש נקרא בנו הנורע של בעל צמח צדק בשם "יהודה ליב".

(כא) הג"ט יצחק איילנבערג, הנקרא ר' יצחק פריפסל, דרשן ודיין בקראקא בימי בעל הכ"ח ובעל מגיני שלמה (עי' "בלילת יופי" ח"ב דף צ"ו ע"ב) ו"דברים עתיקים" צד 22 ס' ב"ו) ואח"כ אב"ד בנייטמארט ובליסא, המובא בספר ברכת המים אות ז' (להג"מ מיכל ר' יוספס בעל סדר גיטין), אביו זקנו של ר' יעקב ב"ר חיים איילנבערג מקראקא בעל תולדות יעקב על התורה (דפוס פיורדא תפ"ו)

בספרו הדפוס העברי בקראקא צד 10 הערה 11, עד כי היה צריך ל"שאלת חכם", לפתרון הבלשן הר"ר חרכבי כנדון המלח המתומה ההיא (ע"ש).

(1) "ונשמת האלוף התורני דיין מצוין הישיש סהר"ר יונה בן החבר ר' יחיאל מת ביום ר' י"ד שבט ונקבר למחרתו ביום ה' יהוה חמשה עשר בשבט תכ"ט" (דף קע"ג ע"ב). "ונשמת אישה יולדת חיה בת סהר"ר יונה ר' אברהם חיימס מהה ביום ב' ה' ימים בתדש שבט ונקברה בתחלת הלילה אצל נירות ואבוקות אור ליום ג' ר' שבט תכ"ט (שם). ובה אעיר כי טעיתי בטה שכתבתי ב"קדמוניות טפנקסאות ישנים" צד 7 הערה 11 וב"דברים עתיקים" צד 28 סי' ל"ב הערה 4, כי חיבות, רא"ח הנמצאת במצבתו של ר' יונה קראכמל (עי' עיר הצדק צד 180 סי' כ"ח) מוסבת על אביו. ואולם בעיקר הרבר, כי "רא"ח" היא ר"ח של ר' אברהם חיימס כונתי אל האמת ועסרתי ע"ז כבר ב"קדמוניות" הנ"ל (ע"ש). ובפנקס הח"ק דף קצ"ח ע"ב אנו קוראים: "יזכור אלקים את נשמת הקדוש המתור הח"ר ישראל שלום המכונה שכנא בן הח"ר יחיאל המכונה מיכל שנתפס על המבצר בלא חטם בכפו והתעוללו עליו עלילות ברשע ונמסר ליד הסרדיוט כשהאיר חיום ביום החמישי פ' תצוה י"א ימים לחדש אדר הראשון תא"ז ס"ב לס"ק וענו אותו בעינים קשים ומרים. וקירש השם הגדול הנורא רוח ויוצר הרים. ותלו אותו על העץ ביום שבת קדש ביום שלשה עשר לחדש שנים עשר הוא חדש אדר אשר לא נשמע ברור דורים. עד ליל ו' י"ט אדר הראשון שהובא לרחוב יהודה וניתן לקברים. אל נקמות ח' אדיר באדירים, ינקום נקמתו מאבזרים הרשעים האדורים. ונפשו וגשמהו הקדושה תהא בצרור החיים צרורה. וישלח לנו הגואל והמבשר במהרה. ונאמר אמ"ן". ואולי היה הקדוש החבר ר' שכנא בן החבר ר' יחיאל, אחיו של הדיין ר' יונה קראכמל הנ"ל, בנו של החבר ר' יחיאל.

הם שני אנשים שונים. ולחשוב ולומר, כי שתי נשים היו לר' מרדכי ח"ר, ואשתו הראשונה היתה בתו של ר' משה ח"ה והשניה — בתו של ר' משה יאלש ובזווג הראשון היה נקרא בשם „ח"ר" ובזווג השני — בשם „יאלש", דבר זה הוא רחוק מאד, בראותנו אותו מובא בפנקס הח"ק (דף קס"ה ע"א ודף קצ"ח ע"ב) בשנת תכ"ב ובשנת תס"ב, הרבה שנים אחרי מות אשתו הראשונה מרת אסתר ב"ר משה ח"ר (שנפטרה שצ"א) ואחרי מות אשתו השניה מרת מייבל ב"ר משה יאלש (שמתה תי"ד), מובא ג"כ בשם הכנוי „ח"ר". זאת ועוד אחרת; אם אתה אומר בן, אין לדבר סוף. היום אנו אומרים על ר' מרדכי ח"ר ור' מרדכי יאלש, ומחר — גם על חותניהם ר' משה ח"ר ור' משה יאלש ועל ר' משה חריף הראשון, חותן הג"מ שעפמיל הורוויץ, שהיה גם חתן ר' משה יאלש בזווג השני (ע"י למעלה סי' י"ח), כי שלשה הם איש אחד הם.

ב) שם „קראכמל", שם הכנוי של ר' יונה (ב"ר יחיאל) קראכמל המובא במ"ז חשן משפט סוף סי' ע"ב ושל ר' מנחם מענדל (ב"ר אברהם) קראכמל בעל צמח צדק, נודע הוא בקראקא זה יותר משלש מאות שנה, כנראה מפנקס הח"ק דפה רף ע"ב ע"א: „ונשמת מרת הינדל בת אברהם בן מהר"ר מענדל קרוכלמנש ז"ל ביום ו' שבט שעח"ל". וכפי הנראה, היה ר' אברהם ב"ר מנחם מענדל קרוכלמל, אביה של מרת הינדל הנ"ל, אביהם של ר' מנחם מענדל קראכמל בעל צמח צדק (שנקרא מנחם מענדל בשמו של אבי אביו) ור' אהרן קראכמל הנקרא ר' אהרן ר' אברהם חיימס, וחותנם של ר' יונה קראכמל הנ"ל ור' חיים קראכמל בעל מקור החיים. ר' מנחם מענדל קראכמל, בעל צמח צדק, היה תלמידו של בעל הבי"ח, ובראשונה דיין גדול בקראקא ומבורר מפה לועדי ר' ארצות ואח"כ בערך שנת שצ"ו אב"ד בקרעמזר, ובשנת ת"ו — בעיר פרוספיץ, ובשנת ת"י — בעיר ניקלשפורג ובל מדינת מורביה, ונפטר שם ב' שבט תב"א (ע"י קורות ישראל בקרעמזר מר"ד פראנקל-גריין ח"א פ"ז — צ"ה והגרן ח"ב צד 39—82). ואחיו ר' אהרן קראכמל, היה מחבמי ורבני קראקא כבר בשנת שג"ה (ע"י „קדמוניות מפנקסאות ישנים" צד 16 „בענין המלמדים"), והלך פה לעולמו ביום כ"ג טבת ש"ע, ובנו ר' יוסף — י"ח אייר שעה, וחתנו ר' חיים, אדם גדול בתורה — ב' דר"ח חשון תש"ו 1). ור' חיים קראכמל בעל מקור החיים, חתן ר' אברהם חיימס, בתן פה פאר בתור דרשן קבוע, וימת בהיותו עדיין צעיר לימים בערך שנת תש"ו 2), והניח אחריו רק בת יחידה, אשת ר' ליב קראכמל, צורבא מרכנן, אביו של ר' יחיאל, שהיה חתן ר' יחזקאל פקשר מפוזנא, והדפים את הספר מקור החיים (ע"י הקדמת הספר וההפכמות שם). ור' יונה קראכמל, חתנו השני של ר' אברהם חיימס, היה מעיר ניקלשפורג (ולבן נקרא גם בשם „מורפטישק" ע"ש ארצו, ארץ מורביה) 3), כמו שאנו רואים מחתימתו בפנקס

1) „ונשמת הר"ר אהרן בן מהר"ר אברהם חיימס ז"ל יום ב' כ"ג טבת ש"ע לפ"ק" (דף ס"ג ע"א) „ונשמת הר"ר יוסף בן הר"ר אהרן ר' אברהם חיימס יום א' ל"ג בעומר ח"י אייר שעה לפ"ק" (דף ע"ד ע"א) „ונשמת האלוק התורני והחסיד כמותר"ר חיים בן הר"ר משה ז"ל ח' ר"א ר"א (ר' אהרן ר' אברהם) חיימס יום ב' דר"ח חשון תש"ל" (דף קנ"ה ע"ב).

2) מהפכנות דייני בת ראשונה בקראקא על הספר מקור חיים הכותבים בשנת תנ"ח על מחברו ר' חיים קרוכלמל; וזהו כארבעים שנה, אשר הרב החסיד הדרשן המופלא מהר"ר חני"ל כחבר ספר הזה מקור חיים נתבקש לישיבה של מעלה, נראה כי נפטר בערך שנת תש"ו.

3) הוראת התיבה „מורפטישק" הנודעת לכל בר בי רב, היתה קשה כיכ בעיני פרידברג

ב"ר יעקב בוכנר, איש אמיר, עתיר נכסין (1), מחשוכי וחכמי קראקא, נפטר פה-ביום כ' אלול ת"ה (2), ואשתו מרה באביל ב"ר מאיר וואל הנ"ל—כ"ח תשרי תי"ב (3), וחותרו ד' מאיר—בשנת הורה שנת ה"ג (4).

כד) אבותיו ואבות אבותיו של ר' גבריאל (מצר אמו) האבד"ק נ"ש והמרינה, שנפטר שם ב' אדר ראשון תע"ח (עי' כלילת יופי ח"ב דף ס"ח ע"ב ותהלה לרוד צד 878) (5), חתנו של פרנס הדור ר' בעריש ב"ר ר' העשל (6) ואביו של ר' בעריש עשקעלעס האב"ד דמדינות מגנצא, מורביה והגר, כגורע היו הם ואבות אבותיהם הוקנים, מרורי דורות, כלם מחכמי קראקא, מגדולי נכברי העיר, רוונים ואלופים, קצינים ומנהיגים דפה. אביו ר' יהודה ליב הנקרא ר' ליב הנרלש (עי' מאמרי, דברי חפץ צד 20 סי' ט"ז וצד 42 סי' ל"ח וצד 78 סי' ח') (7), נפטר בימי עלומיו בשנת ה"ג (8), וחותרו אביו ר' משה ב"ר יעקב קאפל—בהושענה רבח שנת

„וואלנאס" ובשם „וואלשע ניסע". והאות „מ" או „Mo", אשר בחותמו של ר' מאיר וואל, מורה על שמו העצמי, והאות B—על שמו הכנוי „בלוך" בלומר „Wloch" (איטלקי). וכבר העירוני ע"ז במאמרי „מקור השם וואל" בהשלח ברך ו' צד 478.

(1) לר' בנימן וואלף בוכנר, אביו של ר' חיים בעל אור חרש, היו בית אבנים גדול ובית מסחר בשתי כיסות סטוכות וליו ברחיב היהודים וחזקת כופה בבית נוצרי בעיר קאמיטרו, במקום שלא היתה רשות לשום יהודי לרוד שם בושן ההוא (עי' כלילת יופי ח"ב דף ק"ב ע"ב).

(2) „ונשמת הר"ר בנימן בר יעקב ז"ל יום ב' כ' אלול ת"ה נקרא ר' וואלף באבנר" (דף ק"ד ע"ב).

(3) „ונשמת מרת באביל בת מאיר וואל יום ו' כ"ח תשרי תי"ב אשת ר' חיים ר"ו (וואלף) באבנר" (דף קכ"ד ע"ב). כספר אבני זכרון מהרב הורוויץ צד 117 סי' 1164 נמצא נוסח סעודה של: „דרבנית מרת רעכלן א' מה' חיים בוכנר נ' ונ' י"ג סיון תמ"ר". וכפי הנראה, היו לר' חיים בוכנר שתי נשים, והראשונה היתה בתו של ר' מאיר וואל, שבתה בשנת תי"ב, בהיות ר' חיים בוכנר עדיין בקראקא, במרם שנפע טפה, מעיר מולדתו וכבית אביו, לקהלות שונות בארצות אוסטריא ואשכנז.

(4) „ונשמת מאיר בר ישי ז"ל היה נקרא מאיר וואל בשבתת תורה תג"ל" (דף ק"א ע"א). בפנקס הגיל דף רל"ט ע"א אנו מוצאים: „ונשמת האלוף הראש הר"ר יוסף ב"ר מייאר וואלש בת ביום ה' ונקבר ביום ו' ח' כסליו תפת"ל", ורחוק הדבר, כי ר' יוסף ב"ר מאיר זה הנמצא ב.קדמוניות מפנקאות ישנים צד 68 סוף סי' ל"ג, ונפטר בשנת תפ"ח, באמור, הוא בנו של ר' מאיר ב"ר ישי וואל, שמת בשנת ה"ג, שמונים וחמש שנים לפניו. ואולי הוא נין ונכד ר' מאיר וואל, חותרו של ר' חיים בוכנר בעל אור חרש.

(5) הרב יוסף לעווינשטיין כותב בדור ודור ודורשיו צד 29 סי' ס"ז, כי דג"מ גבריאל האבד"ק ניקלשבורג נפטר תע"ר, וזה אינו נכון.

(6) ר' בעריש ב"ר העשיל, פרנס העיר בקראקא והמרינה, היה ראש תועד למנהיגי וגאוני ארבע הארצות ביריר יערסלב בסוף שנת תל"ז, עת המכינו שם על הרפסת תנ"ך באמשטרדם עם העתקה ל"שפת אשכנז (עי' כלילת יופי ח"ב דף ס"ז ע"ב). בראשית שנת ה"א, בחלותו את חליו אשר טת בו (בעריש חשון תנ"א), צוה לפני טוהו להפריש מעובונו סך חמשה מאות זהו' פו' ולכסור דכסף ליר הקצינים מנהיגי הקהל בקראקא ולהת את חרותם והיינו שני זהו' פו' המגיעים מסכום הכסף הג"ל מרי שבוע ושבוע ללומרי תורה (עי' „דברי חפץ" סי' ל"ח).

(7) הרב רמכיצר ז"ל כותב בכלילת יופי ח"ב דף ס"ה ע"א, כי אביו של הג"מ גבריאל מקראקא, היה נקרא פה בשם אביו „ר' ליב ר' חיים ו' מיניש", ואולם לא כן הדבר, והוא היה מכונה בשם „ר' ליב הנרלש", במוכח מ„דברי חפץ" צד 22 סי' ט"ז וצד 43 סי' ל"ח.

(8) „ונשמת התמיד מהור"ר יהודא ליב בן מהור"ר חיים נתן ר' משה הנרלש נפטר ביו'... (שנת תי"ג, כנראה מהיכרות אחרות שלפניו ולאחריו ברך קניד ע"א).

היה חתן ר' אברהם משה ישראל ב"ר יצחק פרופסל, אחד גדול בתורה, ש"ץ וסופר בביה"צ הישן בקראקא, שנפטר פה בר"ח אייר שנת שס"ה (ז), וע"ש חותנו היה נקרא בשם "פריפסל". ר' יצחק איילנבערג, היה חותן הפו"ם ר' יהודה סירקש, שנמצא התום בין קציני ומנהיגי קראקא בפנקסי העדה מיום ב"ה תמוז תמ"ז (ע"י "מפנקסי הקהל בקראקא" צד xvi סוף סי' ט"ז) ומיום ג' תמוז תמ"ז (ע"י "דברי חפץ" צד 11 סי' ה'), ובכתב הרבנות מפה לבעל תפארת למשה מיום כ"ח מבת ת"ם (ע"י דעת קרושים חלק "יתרון דעת" צד 11). ר' יהודה סירקש ב"ר אלעזר, היה נקרא בשם "סירקש" ע"ש חמותו מרת סירקא, אשה מלומדת, בתו של ר' אברהם משה ישראל פריפסל, שמתה ביום ה' כסליו שנת ת"ח (ז). כי הפו"ם ר' יהודה סירקש, היה חתן הג"ם יצחק איילנבערג הנקרא ר' יצחק פריפסל, אנו רואים מהזכרת נשמתה של אשת הראשון בפנקס הח"ק דף קצ"ו ע"ב, וז"ל: "ונשמת אשה חשובה מ' יורת בת הח"ר יצחק פריפסלש אשת האלוף ר' יודא סירקלש יום ר' י"ג כסליו תמ"א".

כב) ר' יצחק ב"ר אשר ור' זאב בנימין ב"ר ישראל, שבאו חתומים בין קצינים וראשים, שבעה טוכי העיר קראקא על התקנות דפה מיום י"ז אב שנת שג"ה (ע"י ספרי "קדמוניות מפנקסאות ישנים" צד 8 סוף סי' ד'), נפטרו שניהם בלובלין, הראשון ביום ב' תמוז שס"ב והאחרון — י' אדר שס"ז. וז"ל הפנקס רח"ק בקראקא: "ונשמת הר"ר יצחק בר אשר ז"ל שנפטר בלובלין יום ו' ב' תמוז שס"ב לפ"ק היה ר"ה (ראש הקהל) בקהילתינו" (דף נ"ו ע"ב) "ונשמת מהר"ר בנימין ב"ר ישראל הנקרא ר' וואלף ר' יצחק כהן ז"ל בלובלין ביום ו' י' אדר שס"ז לפ"ק" (דף ס"א ע"א). וכפי הנראה, היה המנהיג ר' בנימין ב"ר ישראל הנקרא ר' וואלף ר' יצחק כהן, התן הג"ם יצחק הכהן שפירא האבד"ק קרעמניץ ובקראקא, חותנו של הגאון מהר"ם טלובלין.

כג) ע"ד ר' חיים ב"ר וואלף בוכנר מקראקא, בעל אור חדש (דפוס אמ"ר הל"א), שנפטר בפודורא (פירמה) ביום י"ז שבט תמ"ד (ע"י "בלילת יופי" ח"ב דף קי"ב ע"א) ו"מצבות פיורדא" מירידי הרב בראן צד xcv ס' 6 שנדפסו בספר "ההלה לרוד" לזכר קויפמאן ז"ל וגם בפני עצמן), יש להוסיף, כי היה חתן הקצין ר' מאיר ב"ר ישי אישכנזי המכונה ר' מאיר וואל כלומר "איטלקי" (על היותו מארץ איטליא), שנמצא עליו שמר חוב של שני אלפים וחמש מאות זהו' פו' משנת 1623 (שפ"ג) בחתימת ידו ובחותם יצ"ל בנגזי הכתבים של ארביזו העיר קראקא (ז), וכי אביו ר' בנימין וואלף

(1) "ונשמת האלוף הר"ר אברהם משה ישראל בר יצחק ז"ל ש"ץ וסופר בביה"צ ויום ג' ברי"ח אייר אשר היה נקרא ר' ישראל פרופסל שס"ה לפ"ק" (דף נ"ט ע"א).

(2) "ונשמת אשה חבטה מרת סירקא בת סדר"ר משה אברהם ישראל פריפסל יום ה' כסליו ת"ח" (דף ק"ז ע"ב).

(3) על שני האלפים וחמש המאות זהו' פו' שלוח ר' מאיר וואל מנוצרי פה, שעבר לו הידודי את ביתו ואת כל נכסיו דניידי ודלא ניירי אשר לו בקראקא. שמר החוב כתוב בלשון פולנית ושבנו של ר' מאיר תתום עליו בחתימת ירו כס"ש בלשון עבר כזה: "מאיר בן לא"א ישי יבנה ז"ל אישכנזי הנקרא מאיר וואל", וזאת צורת תותמו; כראשו אות "מ" ומתחתיו האותיות "Me B". ואצרי כי תרגמו של השם "מאיר וואל" נמצא שם בשמך בלשון פולנית: "Marek Wloch", אנו רואים מזה, כי משמעותה של השם "וואל" בכלל, שנקרא בו גם הקצין והשר ר' שאול וואל, אינה אלא "איטלקי", המורה ע"ש ארץ טוצאו, כמו שאנו קוראים אנוזים הבאים מאיטליה בשם

כה) על בניו של ר' אברהם בהן רפאפורט הנקרא ר' אברהם שרענציל, בעל איתן האורחי, יש להוסיף שתי בנות: א) סרת שפרינצא, אשתו של הקצין ופויט ר' משה ב"ר אייזק ב"ר יעקלש הנודע, שמהה כ' אדר שנת ה"ה; ב) ומרת חוואלש, אשתו של הקצין ר' זלמן ווינר, שנפטרה באסתר תענית שנת תל"ז. וז"ל הפנקס רח"ק בקראקא: „ונשמת האשה מרת שפרינצא בת מהר"ר אברהם כ"ץ אשת ר' משה ר' אייזק יעקלש ג"כ כשבת הנ"ל" (כ' אדר ת"ה, כמובח סדף קי"ד ע"א). „ונשמת אשה מרת חוואלש בת מהר"ר אברהם הכהן מלכוב אשת ר' זלמן ווינר באסתר תענית" (תל"ז, כנראה סדף קפ"ג ע"ב של ההזכרה). בפנקס דביה"ב של ר' אייזק ר' יעקלש נזכרה מרת שפרינצא הנ"ל בזה"ל: „וזכר אלהים את נשמת הצנועה והחסידה מרת שפרינצא בת הגאון מורינו הרב ר' אברהם הכהן בעבור שבעלה האלוף מהר"ר משה בן הקצין מוה"ד אייזיק ר' יעקלש נהן מהנה מרובה בעד הזכרת נשמתה וכו'". בשנת תכ"ד, במ"ו תמוז, בא ר' משה ר' אייזק ר' יעקלש, חתנו של ר' אברהם כ"ץ רפאפורט הנ"ל, חתום בראש כל האלופים והקצינים ורו"ט של עדת ישראל בקראקא (ע' „דברי חפץ" צד 17 ס' י"ג).

כו) על מאמרו של הר"ר לעוויןסקי בספר „תהלה לדוד" צד 326 בנוגע לרבני העיר הילרסהיים, יש להעיר, כי נודע לנו רב ששמש שם ברבנות הרבה שנים קודם לר' שמואל האמל, והוא ר' נתן מהילרסהיים, מחותנו של הג"מ נתן נטע שפירא, בעל מגלה עמוקות. וזה אנו רואים מהקדמת הספר מגלה עמוקות על התורה ומצואת הרבנית מרת אסתר, אלמנת הרב ר' נתן מהילרסהיים, מיום ט' אדר שנת ת"ד (ע' מאמרי „דברים עתיקים" בהחוקר שנה שניה חוברת ב—ג ס' א'). הרב ר' נתן מהילרסהיים הניח אחריו שתי בנות ושלשה בנים, ואחר מהם ר' ישעיה, נכד מהר"י בטהר"ם מפרובה, היה מחכמי קראקא, מנהיג ודיין דפה וחתן הג"מ נתן נטע שפירא הנ"ל. ר' ישעיה המנהיג והדיין, בנו של הרב ר' נתן מהילרסהיים, היה חותן הג"מ נתן נטע, דיין גדול דפה (בנו של ר' חיים מנחם מן האב"ד בווינא והמדינה) ואביהם של ר' נטע, חתן ר' ר' העשיל (ע' „דברי חפץ" צד 19 ס' מ"ו) ומחותנו של הג"מ יונה קראכטל (ע"ש ס' ל"ז צד 40) ושל ר' שלמה, שבא חתום בין קצינים ומנהיגים בקראקא בשנת תמ"ג (ע"ש סוף ס' כ"ז צד 32). ר' ישעיה נפטר בשמחת תורה שנת תי"ב (י), וחתנו ר' נתן נטע — כ"ח תמוז תכ"ג (ז), ואשת האחרון — ח' תמוז תל"ג (ז).

תמוז תצ"ז ונקבר בק"ק ווישניצא הי"ד. ולו (לר' רפאל ב"ר משה בעל חלקת מחוקק) סח אח ושמו שמואל, שהיה שמש, ונקרא ר' זנוויל שמש, ונפטר ביום י"א ניסן תנ"ג כמ"ש בפנקס הח"ק דף ר"ב ע"ב: „וזכור אלקי" את נשמת הח"ר שמואל בהרב הגדול מהר"ר משה הי' נקרא ר' זנוויל שמש מת ונקבר ביום ו' י"א ניסן תנ"ט.

א) „ונשמת המנהיג ודיין המצויין מהר"ר ישעיה בן מהר"ר יהודא נתן אשכנזי וצ"ל בשמחת תורה ונקבר אסרו חג" (תי"ב, כמובח מהזכרת נשמתו בדף קכ"ד ע"ב).

ב) „ונשמת מהר"ר נטח בן הגאון מהר"ר מן ר' ז"ך תמוז ונקבר כ"ח תמוז תכנ"ל (דף קס"ו ע"א).

ג) „ונשמת אשה חשובה מרת שרה בת מהר"ר ישעיה חתן הגאון מהר"ר וצ"ל אלמנת מהר"ר נטע ז"ל ביום ה' ח' תמוז תל"ג (דף קע"ז ע"ב). המנהיג והקצין ר' שלמה ב"ר נטע ב"ר ישעיה מת ט' תמוז תס"א, ואמו מרת אסתר ב"ר ר' העשל — ב' ניסן תכ"ח, כמ"ש בפנקס הח"ק: „ונשמת

שצ"ט א) ואבי חותן אביו ר' יעקב ב"ר מרדכי הכהן, והן ר' ישראל הענדלש—כ"ח ניסן
שפ"א ב). ר' ישראל הענדלש היה ב"ר מנוח וחתן ר' הענדל, ויסת ביום שביעי של
הג הפסח שנת שס"ט א), ועל שמו של זה האחרון נקראו כלם, בניו, חתניו וחחני
חתניו, ניניו ונכדיו עד דורי דורות בשם "הענדלש". ואביא לדוגמא עוד איוה מהם:
א) ר' יצחק אייזק ב"ר נתנאל ח' משה ישראל הענדלש, שנפטר ביום ז' חשון שנת
ש"ץ א) ; ב) הקצין והראש ר' קאפל ב"ר משה הענדלש, אחי אשתו של ר' יצחק
אייזק ב"ר נתנאל הנ"ל, שמוכא ב-דברים עתיקים" צד 21 סי' כ"ה וב"דברי חפץ"
צד 18 סוף סי' י"ג, והלך לעולמו י' אדר הב"ו, ואשתו מרת חנה ב"ר משה — א'
דח"ה של פסח תכ"ט א) ; ג) ר' יהודה אברהם ב"ר ישראל ב"ר מנוח הנ"ל, הנקרא
ר' אברהם ישראל הענדלש (ע"ש חותן אביו ר' הענדל), שהיה מאלופי וקציני וראשי
העדה, חותן ר' ישראל יצחק ב"ר חיים מנחם בן האבד"ק ווינא והסריגה, שהגיה
אה השו"ת משאת בנימין (דפוס קראקא שצ"ג), את ספרו של אבי אמו ר' בנימין
אהרן מלניק ב"ר אברהם (חותן ר' חיים מנחם מן הנ"ל), וחתן ר' אייזק הר"ם ואבד"ק
ווענגראכי, חמיו של ר' רפאל ב"ר משה בעל חלקת מחוקק, סופר נאמן וריין
בקראקא וגם מגיה פה בביה"ד של ר' ליב מייזלש (ע"י הקדמת הספר חלקת מחוקק
מאביו ז"ל ו"דברי חפץ" צד 88 סוף סי' כ"ח וצד 42 סי' ל"ח) ונפטר י"ט חשון
תכ"א א), וחתנו ר' רפאל — ער"ח אלול תנ"ג ו).

(1) „ונשמת הראש והקצין הר"ר משה ב"ר יעקב קאפל יום ד' הושע' רבי שצ"ט (דף ק"ג
ע"א).

(2) „ונשמת כהר"ר יעקב במהר"ר מרדכי הכהן נקרא קאפל ישראל הענדלש ביום ב' כ"ח
ניסן שפ"א" (דף ע"ו ע"ב).

(3) „ונשמת כמ"ר ישראל בר מנוח הנקרא ישראל הענדלש ביום שבת שביעי ש"ס שס"ט לס"ק
(דף סיב ע"ב).

(4) „ונשמת הר"ר יצחק אייזק במהר"ר נתנאל ח' משה ישראל הענדלש ביום ד' ז' סרחשון
ש"ץ (דף צ"ב ע"ב). שם בפנקס הדיק דף ע"ו ע"ב אנו קוראים: „יזכור אלהים לטובה את נשמת
איש טוב וישר הח"ר אליעזר בר נתנאל היה גבאי צדקה וכשאו ומתנו באמונה עם הבריות ונהרג
בדרך סמוך לעיר ברעסלא ביום ג' בער"ח שבט שפ"ב ונקבר ביום ח' ב' שבט בק"ק קראטטשין ומי
שדרש דמו של ר' עקיבא ודמו של בר קפרא וחביריו הוא ברחמיו ידרוש וינקום דמו של הר"ר ליפמן
גבאי צדקה במהרה ובחימה שפוכה עם שאר צדיקי' הנהרגי' המוסרי' נפשם ונשמתם על קרובת שמו
ית' ח'נ'צ'כ"ה". ואולי הקדוש החבר ר' אליעזר ב"ר נתנאל הוא אחיו של ר' יצחק אייזק ב"ר
נתנאל, והן ר' משה ישראל הענדלש.

(5) „יזכור אלקי נשמת המנהיג הראש הר"ר קאפל בן המנוח הר"ר משה הנדלש וצ"ל מת
ביום א' י' אדר ונקבר בהתחלת הלילה י"א אדר תכ"ט" (דף קע"א ע"ב) „ונשמת אשה מרת חנה בת
החד מ"ה אשת המנוח האלף הר"ר קאפל הענדלש ביום ה' א' דת"ה" (של פסח תכ"ט, כמוכח
סוף קע"ג ע"ב).

(6) „ונשמת הישוע והמנהיג בקהלתינו יותר כחמשים שנה כמהור"ר אברהם ישראל הענדלש
א' י"ט תש"ן תכ"א" (דף קס"ג ע"ב).

(7) „ונשמת חכם וסופר התורני מהור"ר רפאל כהרב הגדול מהור"ר משה ז"ל היה נקרא ר'
רפאל סיפר נח' ספרא רבא בישראל ביו' ב' ער"ח אלול לעת מנתת ערב ונקבר בליל ג' ג' שעות
הלילה ליל ד"ח אלול" (שנת תנ"ג, כמוכח מדף רי"ג ע"ב). ולר' רפאל היה תתן ושמו מרדכי,
אדם גדול בתורה, שנהרג סמוך לעיר וויעליטשקה הסמוכה לקראקא, ביום ח' תמוז תצ"ו, ונקבר
בעיר וויעליטשקה. וז"ל הפנקס רח"ק דף רמ"ח ע"ב: „ונשמת מהר"ר מרדכי תתן מהור"ר רפאל סופר
בק"ק... שהיה מה קהלתינו איוה ימים ונסע טוה ונהרג סמוך לעיר לעיר וועלטשקי ביו' ח' ח'

הנקרא פלק כ"ץ. וזח אנו רואים מהזכרות נשמות בפנקס הח"ק דפה, הסמוכות זל"ו, דף לרף: "יזכור אלהי נשמת הגאון החבר ישראל בן יוסף ז"ל שתהא נצב"ה עם אי"ו ועם שרר"ל ועם שאר צדיקים וצדקניות שבנן ערן ונאמר אס"ן" (דף כ"ח ע"ב) ונשמת מרת קעגדל בת יוסף אמו של מהר"ר פלק כ"ץ" (דף כ"ט ע"ב).

ולר' פלק כ"ץ הנ"ל היה בקראקא אח ושמו ברוך (שלא נודע עד היום), אביו של "האלוף המרום", "הרופא מומחה כמוהר"ר שמואל כ"ץ" (1), ראש ומנהיג העדה דפה. ר' ברוך כ"ץ נפטר ביום כ"ט סיון שפ"ג, בשנת המגפה, שהכריתה מארץ הה"ס גם, ראשי ישיבות בקהלות חשובות (עי' מאמרי "דברי קרם" סי' א' בלוח הנ"ל), ובנו הרופא והפרנס ר' שמואל—מ"ז תשרי ת"ט, ואשתו של זה האחרון, מרת סלאווה בת "מהר"ר אשר זעליג", בת אדם חשוב גדול (כמו שמוכח התואר "מהר"ר" שנכתב עליו בפנקס הח"ק), מ"ז סיון שנת ת': "ונשמת כ"ט ברוך בר אלכסנדר הכהן בליל ג' ונקבר למחרתו כ"ט סיון שפ"ג" (שם דף פ"ב ע"א) "ונשמת הראש ומנהיג רופא מומחה מהר"ר משה שמואל בר יצחק ברוך כ"ץ יום א' רסוכות ת"ט לפ"ק" (דף ק"ח ע"ב) "ונשמת האשה סלאווה בת מהר"ר אשר זעליג ז"ל יום ר' אשת האלף ר' שמואל רופא מ"ז סיון ת"ל" (ת' לפ"ק; דף ק"ז ע"א).

ומבניו של הרופא הפו"מ ר' שמואל כ"ץ, בן אחיו של בעל הסמ"ע, נורעים לנו שני בנים: א) "האלוף" ר' ברוך כ"ץ (שנקרא כשמו של אבי אביו), שהיה גבאי צדקה בקראקא (עי' מאמרי "דברי חפץ" צד 12 סוף סי' ו', שנרשם במאסף הוצאת ל. רבינוביץ עורך המליץ ומו"ל) ואחד מחמשת המבוררים מהוך "הקצינים והרוזנים רוי"ט הקהל" ביום י"ז אב שנת ת"י (עי' ספרי "קדמוניות מפנקסאות ישנים" צד 47 סוף סי' כ"ב) וימת ביום ג' שמיני מ"ז אדר שני תכ"ט, ואשתו מרת סלאווה, בת "מהר"ר יקותיאל—ביום ב' ה' אייר תל"ב (2); ב) "האלוף" ר' נפתלי הנקרא ר' הירצקא כ"ץ, שהיה אביהם של האחים הגדולים ר' אריה ליב, חתן הג"ט מרדכי ר' אברהם ר' יעקלש, שנפטר (ר' אריה ליב) ביום ג' אדר המ"ד, ואשתו מרת חוואלש—י"ג ניסן תמ"א (3), ור' יעקב משה, דיין גדול בקראקא, שנמצא חתום שני בכתב הרבנות מפה להג"ט משה, אבד"ק הוראדנא, בעל הפארת למשה (עי' דעת קדושים

(1) ובשם "שמואל" נקרא כנודע גם בעל לקט שמואל (וויניצוא תניד), נכדו של ר' פלק כ"ץ, בעל הסמ"ע.

(2) ונשמת הר"ר ברוך בן המנוח האלף הראש מהר"ר משה שמואל רופא כ"ץ ז"ל מת ונקבר ביום ג' שמיני (מ"ז אדר שני תכ"ט, כמוכח מהזכרת נשמתו בדף קע"ג ע"ב) "ונשמת אשה מרת סלאווה בת מהר"ר יקותיאל אלמנת הר"ר ברוך בן הרופא כ"ץ ז"ל מתה ונקברה ביום ב' ה' אייר" (תל"ב, כנראה מרף קע"ז ע"ב).

(3) ונשמת מהר"ר אריה יהודה בן מהר"ר משה נפתלי כ"ץ המבונה ר' הירצקא בן הרופא יום ה' יום ג' דר"ח אדר תמ"ד" (דף ר' ע"ב) "ונשמת אשה מרת חוואלש בת הגאון מהר"ר מרדכי אשת ר' ליב ר' הירצקא כ"ץ מתה ונקברה ביום ג' י"ג ניסן אמ"ח לפ"ק" (דף קצ"ז ע"ב). הג"ט מרדכי, תותנו של ר' ליב ר' הירצקא כ"ץ, היה אביו של הג"ט יעקב המכונה יעקל, דיין גדול בקראקא כמה שנים, עוד בזמנו של בעל תוס' יו"ט (עי' מאמרי "דברים עתיקים" בהוצק שנת שניה תוב' ב—ג צד 70 סוף פ"א), שבא (ר' יעקב) תתום פח (ביום כ"ז טבת ת"ת) על פסיד, לפני תחילתו של הג"ט ברכיה בורך שפירא, בעל ורע בורך (עי' במאמרי הגל), וילך לעולמו ביום ר' תמוז תכ"ו, ואמו הרבנית מרת רוח—ד' טבת תכ"ח, כמ"ש בפנקס הח"ק: "ונשמת התורני מהר"ר יעקל

כז) ב"אבני זכרון" הנ"ל צד 49 ס"י 486 נמצא נוסח מצבת "יניק וחכים כמר יצחק בן הגאון מהר"ר יעקב ז"ל אולמא", שנפטר יום א' ר"ח ואדר ש"פ, והג"ם יעקב אולמא זה, היה אב"ד בק"ק ורידבורג באשכנז וימת שם בשנת שע"ו, באותו זמן שנפטר מהר"ם מלובלין, כמו שאנו מוצאים בפנקס הח"ק דף ס"ט ע"א: "ונשמת האלוף הגאון מ"ו ר"ם ואב"ד מ"ה במדר"ר סאיר בן הר"ר גדלי' יום ד' י" איר ש"ע לפ"ק פ' אחרי מות וקדושים בק"ק לובלין ובאותו פרק נפטר גם בן הגאון החסיד מ"ו במהר"ר יעקב אולמא בארץ אשכנז בק"ק ורידבורג".

מלואים.

כח) הג"ם ישעיה סנ"ל הורוויץ בעל השל"ה, היה אמנם בקראקא ולמד פה בישיבתו של הג"ם שלמה ב"ר יהודה הנקרא (ע"ש אביו) ר' שלמה ר' ליבושים (שהיה גם רבם של הנאונים בעל משאת בנימין ובעל הכ"ח ומהר"ל רופא האב"ד ווינא, אבי אמו של בעל עטרת זקנים), כמוכח מדברי עצמו בספרו השל"ה (ריש מסכת שבת): "ובשלמדת תורה בק"ק קראקא אצל רבי מורי הגאון החסיד מהר"ר שלמה ולה"ה", ואולם כי בעל השל"ה לא היה כימיו "רב" בקראקא, דבר זה נעלה הוא מעל כל ספק. הן כל הרבנים ששמשו כאן ברבנות וגם אותם שנחקבלו אח"כ מפה לאב"ד או לר"ם בערים אחרות ונפטרו ונקברו שם, נזכרו כלם בפנקס הח"ק רפה, ולבעל השל"ה ורבנותו, מאור הגולה וגאון עולם, לא נמצא שום זכר ורושם לא בפנקסי הקהל ולא בספרי אוכרות מתים של העיר קראקא. ומה שכתוב בסוף ההקדמה להמפר של"ה, כי "קבלו" אותו עליהם לרב גם בקראקא, נראה כי רק "נתקבל" ולא שישב פה על כסא הרבנות. כי דבר זה הוא דבר נמנע, מכעס האמור.

וע"ד הג"ם יעקב סנ"ל הורוויץ, ריין ופוי"ם בקראקא, בנו של בעל השל"ה, יש להוסיף, כי בשנת שצ"ט (בחדש כסלו) בא חתום בין גבאי צדקה רפה על שמר חוב של שני אלפים ושבע מאות זהובים ועשרה גדולים, שלוו הגבאים מנוצרי לצרבי צבור ויהנו להנוצרי לערבון על הכסף: "מנורה מהורה וקן ובעקין גדול" (ע"י מאמרי דברי קרם" בלוח שעשועים צד 209).

כט) הג"ם יהושע ולק (פלך) ב"ר אלכסנדר הכהן מקראקא, בעל הסמ"ע, היה בן אחותו של הקצין המפורסם הג"ם ישראל המכונה איסרל, אביו של הרמ"א, ולכן בשמוכיר בעל הסמ"ע את רבו הרמ"א קוראו גם בשם "שאר"י, וז"ל: "בימי חורפי לסדתי אצל מורי ורבי שאר"י הגאון מהר"ר משה איסרלש ז"ל" (הקדמת הספר מאירת עינים). וקרוב לזמן מותו של הג"ם ישראל איסרל (שמת ביום י"ג אדר ראשון שכ"ח כמ"ש במצבתו), מתה אחותו מרת קענדל, אמו של בעל הסמ"ע,

מהר"ר שלמה במהר"ר נתן חי' נקרא ר' שלמה ר' גמע ר' ישעי' מת ונקבר ביו"י ר' עשיק ט' תמוז תש"א (דף רכ"ב ע"ב), ונשמת מרת אסתר בת הגאון מהר"ר אברהם יהושע העשל זצ"ל אשת ר' נחיל מהו ונקברה יו"י ר' ב' ניסן תכ"ח, כנראה מהוברתה בדף קצ"ג ע"א).